

„Нова Искра“ излази сваког месеца. Цена: на годину 16, по год. 8, четврт год. 4 динара; ван Србије: на год. 10 фор. или 20 динара у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се *P. J. Одавићу*, власнику и уреднику „Нове Искре“, Капетан-Мишина улица, бр. 8. Ручнописи се не враћају; накнадно тражење појединих бројева извршује се само у року од два месеца. После тога рока бројеви се могу добити само за откупну цену. —

Баба-Гаја

— слика из Старе Србије —

(3)

IV

одне је превалило.

У порти се појави баба-Гаја с великим црвеним клучем у левој руци а штапом у десној руци. Подиже очи к цркви, прекрети се и прошапута: „О слатки Свети Никола!“... и уздахну.

Овај је уздах одјек њених мисли и њених сећања, која се при погледу на величанствену цркву слише у топло уздање, у чисту веру на помоћ Светога Николе — „О слатки Свети Никола!“

У мислима је претурала по прошлости, сећала се што је давно било.

— Ох, колико сам и колико пута овуда ишла, — у себи је говорила баба-Гаја, — колико сам пута овај праг прелазила!... Памтим кад не беше ове цркве, већ се у школи мољасмо Богу; памтим кад од те школе направисмо цркву; а знам и кад почесмо ову нову цркву да подижемо, те стара бејаше у средини, оикољена зидовима нове цркве...

Накашља се баба-Гаја, па затим продужи:

— Онда хтедохе мајстор-Ђорђе и мајстор-Станко да ми ухвате сенку да је уздају, те да умрем — да будем

ја курбан,¹⁾ — а оно мајстор-Ђорђе беше курбан! Тако му је било суђено!... Тхе, па то је, чини ми се, јуче било!... Па ипак колико је од онда промена!... Нема баба-Руже... оде и Невена за њом — Бог да их прости! Па стари Катанић, па поп-Јова, па Ганић — сви одоше за навек!... О Свети Никола! да ли је дошао ред на мене? Кад ли ћеш мене позвати: „Еј ти, баба-Гајо, предај тај кључ другоме... остави цркву моју да ми други измет²⁾ чини, а ти хајде овамо!“... Како је Бог рекао, тако ће бити... Ама, мислим, још неје време. Ето мој унук гледа синоћ у *Вечити Календар*, па погоди све што је било, ама све: „Рано ће остати удовица; путоваће по туђим местима“... Све је тако. Ја сам из села дошла овде у град — у туђе место... Па још ми рече: „Од главобоље ће патити; цето ће је ујести; имаће белегу на левом рамену“... Ама сасвим тако!... „Биће на гласу и богата“... Ко зна! Све може бити... Може тек једанпут да ми се јави у сну Свети Никола, па да ми каже: „Чујеш ли ти, баба-Гајо! Онда у ономе углу под оном кајснјом (погледа на ону страну) има пун ђуп дуката. Узми моштику, па копај у главо доба; курбан ће ми бити бело

¹⁾ жртва

²⁾ послугу

ниле, које ће само доћи тамо, кад будеш хтела да копаш!..." Накашља се баба-Гаја, па продужи: — И ја хајд', хајд'... копај, копај... док тек мотика у ђуп: „цан!“... кад оно све жут дукат! Згрни паре овако у бошчу (прегачу), па хајд' дома... Све може бити! Толики је свет находио пара. Чак из Србије долазе, те копају овде паре... Хај, хај! — уздахну баба-Гаја. — ...А што каже *Вечити Календар*: колико ћу живети?... „Воловаће у петој, петнаестој и педесетој години, које ако преживи, дубоку ће старост дочекати"... Све сам то, хвала Богу, прекрцкала! Сад ми је тако некако седамдесет година: која више, која мање — не чини ништа. Хвала Богу и Светом Николи!... А календар не лаже. Откуд може књига да лаже!...

Баба-Гаја накашља се, па затим, охрабрена овом вером и надом, отвори врата црквена, дубоко уздахну у оном влажном и хладном ваздуху, прекрети се и прошапутала своју молитву: „Свети Никола, помагај — молим ти се!“... Погледа у оно кандило што високо пред Васкрсењем светлуца и виде да је све у реду, прекрети се и пољуби икону на средини цркве, поклони се и изађе напоље.... Оде до онога угла где виси клепало и звечка, узме мотичицу и прође мимо олтар, те се упути гробу... онамо на северној страни између оне руже и јоргована.

Прође онуда Симеун Марковић:

— Што си, баба-Гајо, тако рано дошла у цркву?

— Свети Никола хоће измет... неје рано — одговори баба-Гаја.

— Рано је, рано.... А где ти је Траја, баба-Гајо?

— Отишао да зове општинаре за сутра сабајле.

— А какву работу имају општинари?

— Да суде једну бежанку.¹⁾

— Одакле је бежанка?

— Из села Витине.

— Е онда биће ракије и за општинаре и за тебе....

Баба-Гаја не одговори на то ништа, већ пође својим путем...

— А што сте гологлави, море децо? — упита баба-Гаја два ученика.

— Е па тако ми и у школи седимо гологлави, баба-Гајо! — одговори један.

— У школи ако сте гологлави, али не треба да идете гологлави по сунцу, по овој врелини.

— Неје то ништа, баба-Гајо!

— Е, неје ништа. Све ви тако неје ништа... ама кад се после разболите, ваша мајка има муке с вама. А што сте изашли из школе?

— Да поиграмо, баба-Гајо!... Сад се спава у школи; сви спавају, а нама се не спава, па изађосмо да се поиграмо док не буде време да учимо.

— А шта вам ради учитељ?

— И он спава на свом кревету...

— Баба-Гајо, баба-Гајо! — рећи ће ученик — Стева нам даде по двадесет пара (чаршијских) што му

мајци читасмо псалтир. Да не подвикну ти, ми бисмо остали на десет пара!

— Ја како. Хоће да му деца читају мајци псалтир; путем да певају „Свјати Боже“ од куће до цркве, па од цркве до гробља... еј, чак на брду... и да да десет пара! Е нећеш тако! Плати свакоме по двадесет пара!... Тако сам натерала и Миленка, тако и Митра, па тако ћу и свакога.

— А они мисле да марамо на рипидама остају нама. Тако рече Стева.

— Мараме иду у цркву — то је Светоме Николи. Ви имате по двадесет пара, и то је доста.

— Охб.... доста!

— Е сад хајд' поиграјте се, па идите у школу, да вас учитељ не бије...

Дође баба-Гаја до гроба, прекрети се и пољуби мраморни крст, па се спусти поред њега. Гроб је сав покривен цвећем, али је ижђикала и травуљина; ограђен је шимширом. Чело главе је јоргован, а испод ногу ружа. Уз белу крстачу узвио се бршљан, те само кад се размакне руком може се на њој прочитати урезано име: *Зора*...

Баба-Гаја стаде мотичетом да копа траву, да окопава цвеће... Уздахну и поче за себе да говори:

— Ето дођох, Зоро, да те обиђем, кад немаш никог од рођених да дође бар да види ову црну земљу, у којој ти млада и зелена лежиш!... Да ли имаш мајку — јадна твоја мајка! Да ли имаш сестру — црна твоја сестра!...

Баба-Гаја баца траву с гроба и продужује:

— Ко зна! Можда твоја мајка и твоја сестра очекују те да им се вратиш, а не знају да им се никад нећеш вратити!... Суђено ти да овде у туђини оставиш своје кости!... Обећах ономе младом човеку да ћу ти гроб пазити и да ћу те обилазити место њега — па ето не може се свакад. Те хајде у цркву, те хајде поповој кући; хајде на погреб, хајде на венчање; те обиђи болесну ову, те хајде „на жалост“ оној. Све тако... те ето ова травуљина набујала. Али ја ћу је ево овако (склања траву), па нека ми ти цвеће мирише, јер си и ти сама била цвеће... Сутра ће бити шест година како те у земљу спустисмо! Шест година прођоше како шест дана, а ономе који је очи заклопио....

Закашља се баба-Гаја...

— Кашљеш ли, баба-Гајо, кашљеш? — приближи јој се Суса Дикина, која станује онде до саме порте.

— А, ти си, Сусо!

— Ја... Помози Бог!

— Добро ти Бог да!

— Што работаш... плевини цвеће?... Сирота ја-банџика!')

— Да оплевим мало за сутра. У сутрашњи дан, па Св. Вартоломеју, умрла је јадница... ето шест година.

— Шест година!... Боже, кад тако брзо!... Сирота!... Куд ли оде њена убавиња!

¹⁾ бежанка зове се девојка која сама дође, добегне момку

²⁾ странџиња

СЕВАСТИЈАН

Митрополит Скопски и Егзарх Јорње Мизије

Баба-Гаја уздахну...

— Боже, како беше лена, — настави Суса, — лена... па бела, бела, као снег! Па оне њене црне очи, па оне густе трепавице — не могаше човек да је се нагледа!... Можда зато што ће је брзо нестати. А беше болна, сирота, болна и преболна. Јадна она!

— Болна и дође.

— Одакле ли беше, Боже?

— Из далека... чак из преко Дунава!

— Да ли има кога, сирота?

— Ко зна!... Њен муж ми даде један дукат да гледам гроб, а он ће, рече, опет да дође, па га више нема.

— Ко зна куд га је работа однела!... Он је миндиз,¹⁾ је ли?... Миндизи путују по целоме свету.

— Па јест, и ова се на путу разболела, те је муж доведе овде, да ту кости остави.

— Сирота... млада и зелена!...

— Е шта ћемо! А жалим је — зар зато што је јабанџика! — као да ми је неки род!

— Е, баба-Гаја, ко да не жали таку младињу и таку убавињу! Па још нигде никога нема... Ваш ћу и ја да донесем свећу да јој упалим, кад чукне клепало.

— Упалићу и ја, и извешћу попа да јој гроб препеје.²⁾

— Ако, баба-Гаја, ако, севап је!... Остани с Богом!

— Са здравље!...

Баба-Гаја се упути к цркви. Али у путу застаде. Са западне стране, отуд од школе, допираше неко брујање многих гласића. Она окрену тамо. Што ближе, то све јасније, јаче брујање. То је плач... децји плач!... Дође школи. Стаде код прозора. Хартија с прозора, која је замењивала стакла, поцепана је и скинута, те се виде ученици како плачу: и они који седе на клупама, и она петорица која стоје ван клупа...

Као што су одређени часови за рад у школи, тако је одређен и час за спавање у школи. Тај је час после подне... Еле, учитељ наредио да деца спавају, а и он легао да спава и тврдо заспао на свом кревету, који је висок за метар и по. Нека деца заспала; али многа... многа ни да трену, а не смеју да се покажу будна. Они у углу почну се мимиком споразумевати; затим почну шапутати, правити досетке, задиркивати се и смејати се. Одоше и даље: један устаде, попе се на клупу, опружи руке, лупи длан о длан, па затим оба длана о бутине, подражавајући петловим крилима, и викну: „кукуреку!...“ Насмејаше се сви будни; пробудише се поспали и поустајаше, те обореше једну клупу. Од те лупе учитељ се уплаши, трже и, бунован, паде на под!... Општи смех из свега гласа!...

Учитељ устаде разбарушен, постиђен, љут, узе прут у руку, окрену се ђацима и страховито викну:

— Ко то лупа?... Ко?... Ко?... Кажите ко је лупао?... Ђаци престадоше се смејати.

— Кажем... ко је лупао нека изађе овамо!... Говорите ко је лупао?

— Клупа пала! — проговори један.

— Ко је оборио клупу?... Ко?... Ко?

— Сама пала!

— Како сама да падне!... Овамо ти!... Дођи и ти!... И ти!... Сви из те клупе!

Изађоше Петар, Тодор, Јеврем и још двојица.

— Скидајте се! — викну учитељ, па поче да маше прутом по ваздуху, као да шиба.

— Скидајте се ви!... па ћете и ви!... и ви!... клупа за клупом... сви докле не прокажете кривца!...

Плачу и они који су изведени на шибу, а плачу и остали, јер и њих чека та судба — сви плачу у глас!

Учитељ је у дугачкој антерији и опасан појасом; антерија на њему дрхти; он шиба прутом у ваздух и љутито виче:

— Скидајте се!...

Кад баба-Гаја виде ово кроз прозор, пође к вратима и с прага викну:

— А што су ти деца учинила, те хоћеш да их побијеш, а?... Деца се окренуше баба-Гаја молећиво и јаче заплакаше.

— Тако!... Немирни су!...

— Па зар да их побијеш?!... Зар су ти их заго мајке пратиле?!...

Деца бришу сузе...

— Видиш ли, — продужи баба-Гаја, — колико си децу поплашио... хоће из памети да изађу, мучитељу један! — па подиже мотиче у вис, стаде њиме да прети и викну:

— Сад ћу да зовнем иконома, па ти онда држ' се!... Седите на место, децо!... Хајд' на место!... На место, па учите!...

Деца се загледаше, па седоше...

Учитељ наметаша антерију, гладн појас...

— Читајте!... Сви читајте!... — викну баба-Гаја. Деца зазујаше... почеше на глас да читају...

— Ако их само такнеш!... — још једном викну баба-Гаја и мотичетом припрети...

Сутра-дан је баба-Гаја испричала све ово у општини, а неки су општинари већ били сазнали од своје деце. Сви општинари рекоше: „Дођи ће нам други учитељ — од Србије!“

V

Већ с врата у кући Николе Симића виче баба-Гаја:

— Камо те болеснице... камо је?... Што ме зове да јој дођем, те ме мучи овако стару!... Лако је њој! И ја бих легла кад бих имала кога да ме двори и да ми понуде доноси!... Јест, болна!... Таквих болесница пун је град!...

На глас баба-Гајин изађе Николина мајка пред њу:

¹⁾ нвжењер

²⁾ прекади

— Хајде, баба-Гајо, хајде!

Затим се поздрави и поче јој шапутати:

— Богме, баш не може... ич не може. Тек Бог ако хоће!... Па од јуче окупила: „Зовите баба-Гају, зовите!... Јесте ли је звали?... Хоће ли доћи — шта је рекла?... Камо је, кад ће доћи?...“ Па пратисмо по тебе. Некако јој лакше кад ти дођеш. Чисто разведри лице. Ти умеш да је разговориш и охрабриш.

— Е, е, неје она болна! — говори баба-Гаја гласно и улази у собу. — Како си, Синђо, како ћерко?... Лежиш, а?... Е, богме већу тако!... Немој да ми се правиш болна, кад, Богу хвала, неје тако, и даће Свети Никола и да сасвим оздравиш, као што си и била...

Закашља се баба-Гаја... Стаде и Синђа кашљати тихо, кратко...

— Па и мени, — рече баба-Гаја, — свира... свира... да се чује чак у другој соби — на ништа!... Посвира, посвира, па и престане.

Синђа се смеје...

— Мори, па ме и ноге боле, — наставља баба-Гаја, — те једва идем; ама ја ето узмем штап, па полако... полако... иде се.

— И тебе ноге боле?

— Те још како!

— И мени се чине тешке ноге... тешке... као да несу моје.

— Моје као да су одсечене!

— Исто тако и мени... Ух, врућина!...

Приђе свекрва и стаде махати убрисом и хладити је.

— Шта ти се једе, Синђо? — упита је баба-Гаја.

Т. Рали

Продавачица

— Па како си ми, ћерко?...

Синђа издиже сува рамена и одговори испрекидано, тихо, промуклим гласом:

— Тек да рекнем, добро је, хвала Богу!... Од јуче мање кашљем и мање избацујем, — па се опет закашља.

— Ништа то што се кашље, ћерко; немој то да те плаши нимало!... Ја ето кашљем од како знам за себе — па, хвала Богу и Светоме Николи!... Нека Бог подржи овако!...

Накашља се баба-Гаја.

— Ама истина ти одавно кашљеш? — упита је Синђа радознано.

— Охббб!... Вила сам куд и куд млађа од тебе кад сам се први пут закашљала!...

Синђа развуче своје бледе усне... насмехи се.

— Али мени нешто овде крчи у грудима и дави ме...

— Па... ништа. Јутрос ми паде на ум кисело млеко, и донесе ми пана, ама не могах ни да окусим... Али... сад бих, чини ми се, могла да једем... Дај ми, нано, онај чанак!

— Чекај, ћерко, ја ћу ти дати... Где је?...

Баба-Гаја узме од свекрве чанак млека и принесе Синђи.

— Ево ложице, па кусни!... Ха, тако!...

— Ја много поједох! — рече Синђа. — Тако кад ти дођеш, баба-Гајо!

— Ако, једи, ћерко, нек ти је на здравље!

— А, Бога ти, баба-Гајо, каква је ово моја болест, што толико траје?... Да неје — верем? ¹⁾

Насмеја се баба-Гаја, па ће рећи:

— А да ли ја болујем од верема?

¹⁾ сушица

Насмеја се и Синђа, па се брзо поправи:

— Ама ја тек онако упитах, а и сама не верујем да је верем.

— Назоб, неки јак назоб... ето то ти је болест. Или... можда ти је учињено што!... Има душмана у свету, па свако ђаволство знају, те здрава здравцата човека обале на постељу, па после дај траве... дај бабе...

— То ми је, то... ја верујем. Јест, мени су мађије учињене... И знам ко ми је учинио... Нико други, већ Дока... Знам, знам... знам и зашто, а знам и кад ми је учинила. Од тога дана ја главу не дигох — као да ме нечим пресече.

— Па јесте ли звали поп-Милу да чита?

— Не, — одговори свекрва, — немо... само њега немо. Читао је и иконом, и хаџи-поп, и поп-Тодор, само поп-Мила не.

— Е, па зовните и њега. Само зовите га у јутру, док још неје сркнуо.

— Хоћемо, како да не. Казаћу Николи одмах у јутру да га зовне, само ако неје отишао у село.

— Па после, богме, зовните и баба-Стевану: нека и она мало прочарује. Толицини је она помогла и дигла их с постеље, кад су сви мислили да им нема лека.

Затим баба-Гаја стаде да ређа све случајеве, у којима је помогла или молитва поп-Милина, или бајање баба-Стеванино.

Синђа слуша... слуша... а нада на оздрављење све јој јача, све већа.

— Кад је толико њих, овако болних, оздравило, — мисли у себи Синђа, — зашто не бих и ја оздравила? А, верујем, сасвим верујем, да ћу устати и бити као што сам била. После...

Стаде шарати слику својега будућега живовања и својега рада... замишљати себе уз њега, са свекрвом, међу другарицама... гледати себе у ору и на сабору. Она је још невеста, јер је у првој години брачнога живота... па здрава, срећна...

— Хоћеш да спаваш, Синђо? — упита је баба-Гаја.

— Не... — и подиже руку да убрише зној са чела, сузе с очију.

Приђе свекрва да јој помогне, а Синђа ће на то:

— Ох, да је да оздравим, те да курталишем нану, да се оволико не мучи око мене! Неје дан-два, већ три месеца како се лежи на постељи.

— Ух, ћерко, не говори тако!... Нека само Бог да здравља, а мој труд по сто пута ти алал био!

— Мори, какав труд, каква мука! Надокнадићеш ти то све... Зар ти мислиш свекрва сама да мије себи ноге при теби младој и здравој?... Не, богме. Њој ћеш ноге да мијеш, а мени ћеш... мени ћеш... чаране да исплетеш — видиш да сам боса!...

Насмеја се Синђа, а насмејаше се и свекрва и баба-Гаја. Накашља се баба-Гаја, па ће затим рећи:

— Ето кашљем... да не ћутим!

Опет се насмеја Синђа.

— А, ето иде Стамена! — рече свекрва, гледајући кроз прозор.

Уђе Стамена са саханом понуде и одмах с врата викну:

— Гајрет, Синђо!... чини гајрет! Не дај се!...

— Не дам се — одговори Синђа.

Стамена се поздрави, па отвори сахан пун тигањца¹⁾ и понуди Синђу...

— Е, сад да идем ја, — рече баба-Гаја, и опрости се и пође.

Синђа јој рече:

— Опет сврати... тако ти Бога, сврати, слатка баба-Гајо! — и закашља се...

* * *

После непуне године, дође једнога дана у школу ту-жан и уплакан Траја и јави новом учитељу: да је баба-Гаја умрла, и замоли га, да да пет ученика да јој читају псалтир.

Петар, Тодор, Јеврем и друга двојица јавише се учитељу:

— Ми желимо да читамо псалтир баба-Гаји!

Устадоше и остали који су изучили псалтир и рекоше:

— И ми хоћемо да читамо псалтир нашој баба-Гаји!... Бог да је прости!

Зар. Р. Поповић

¹⁾ уштинака

На Велику Суботу

Још је моја машта несела и жива,
Јоште моја душа златне снове снива.
Хај, пријатна часа, ноћ ведро и бајна,
Обасјала снуда месечина сјајна,
И звезде трепере свечано и ти'о,

А ветрић је лако, благо шуморио.
И у томе часу тишине и мира
Клепало одјекну испред манастира.
Христово Опело! Тужна слика она
На крили је мојих најмилијих снова!

Уђосмо у цркву, светилиште скромно,
И свршисмо обред побожно и помно,
А кад задње „Свјати“ отпојаше ђаци
Зорини су већем треперили зраци.
Свеже јутро благо, свуд милина сама,
А ми се кретосмо од светага храма;
Мислећи о патњи искушења љути',
Ишли смо полако сетни, забринути,
Све нас нека тајна невеселост узе —
А игуман стари брисао је сузе!...

СОКОЉАНИН

„Пера Дружески“

— слика из нашег друштвеног живота —

од С. СРЕМЦА

ГЛАВА ПРВА

Мачкице! ословиће госп. Пера из свога кревета
у коме је неко време ћутао и размишљавао
а сад му настало да се мало разговара.

— Цицо! рече мало после опет кад не доби никаква
одговора из оног другог кревета до себе.

Опет никаква одговора.

— Бисо, ослови госп. Пера још јаче, али опет узалуд.

— Бисенија!... Спавао ли? Јеси ли будна?... Опет
никаква одговора од жене која га је још кол'ко пре чет-
врт часа прекоревала и горко му пребацивала што се то-
лико задржава у кафани и има срца да је саму код куће
оставља да чами тако. Мачкице! Понови и пети пут и
гурну је мало ногом.

— Шта је, но? чу се једва једном.

— А знаш ли с ким сам се упозн'о вечерас?

— А одкуд да знам! одговара му сањиво жена и
одреће се на другу страну.

— Е, ајд да погодиш!

— Ех, сад ћу ти ја да погађам.

— И за што сам се, то јест, толико задржао? на-
ставља Пера правећи цигару и намештајући се да седне
као Турчин у кревету.

— Море не знам!... Мани ме се! брани се сањива жена.

— Море ти и не знаш, Бисо, колику и какву чес' ја
уживам у том друштву!... И какав сам ја један „човек за
друштво...“ Ти тек онако... ка' да сам ја нико и ништа!
Пребацује јој Пера. Море, свећу треба да палиш оном
проводајији што ме је наш'о! и, кад си ти, то јест, пошла

за мене, па и ако нисам био ни великошколац а ни ака-
демац, ни техничар... Знаш ли ти, бре, то?!...

— Знам!...

— А, знаш, ћерко, па и опет ти тек онако, ка' од
беде кажеш то!... Знаш, ама не признајеш...

— Па признајем, де... Шта си ме заокупио ту сад!

— Признајем, јако! И мораш да признаш...
Признајеш па и опет ме нећеш да запиташ: с ким сам
се упозн'о?!...

— Ех, што да те питам. Упозн'о си се с неким
таким к'о што си и сам.

— Па зар је то мало, по Богу брате Бисенија?!
рече Пера пуштајући густе димове.

— Ух, опет пушиш! А знаш да ја у мраку, кад
спavam, не водем да осетим дим!...

— А знаш ли ти, бре, наставља задовољно Пера, да
сам се вечерас упознао с господином попуковником Мићом...
што је сад удовац — а заборавио сам у ком је цуку...
Он ме и задрж'о... Играо шака с господином апотекаром
а ја седио и правио му цигаре док је он штудирао у шаку...

— Па добро...

— ...Врло фини човек, и учеван... и јуначан... и
строг али правичан, кажу, за њега. Каже да те зна из
виђења, а и за мене, вели, чуо да сам један дружески
човек, вели „чуо сам, да сте душу дали за друштво,
много лепи ствари сам, каже, слушао за вас“ — баш тим
речима... каже попуковник... знаш га.

— Онај стари пуковник Пера? запита дремљива жена.

— Ама то је оно кад ти никуд не гледаш и ништа
те не интересује! Ко да не живиш у овој вароши него на

месецу! љути се Пера. Ама није, брате, Пера него Мића; и није пуковник него попуковник, попуковник Мића; и није баш тако ни стар, држећи човек — к'о јуче да је изашао из академије... С леђа изгледа к'о попоручик!... Ка' господин Милић, исти он!

— Хм! како да не познајем господина Милића!

— Опет она!... Ама какав Милић! Није Милић, него Мића. Е, тела би ти Милића; знам ја то! Ама нема, ћерко! Не дам ја то!

— Перџ! рече му ошто и прекорно жена.

— Шалим се, де! Зар ја тебе не знам... Него шалција сам, — знаш ме, фала Богу! брани се Пера и наставља.

— ...Каже: мило му што смо се, вели, упознали!... И већ Бог зна како, вели. Кад сам пош'о он скочио ка' да сам окружи начелник или инспектор какав, ил' да имам пуну пензију; уст'о, испратио ме и стиск'о ми руку и већ Бог зна како... Каже: „на извол'те у друштво! Извол'те и кад не играм шака, вели. Ја се радо мешам с цивилистима... са слободоумним, вели, тако људима... Имам, вели, шта да чујем, и да се поучим вели, — баш тим речима... А за вас сам — то јест за мене, — вели, чуо да сте један шалција, један веселац и један добар друг и друштвен човек, вели... И посјетиће нас; обећ'о је... Позвао сам га... Обећ'о да ће нас посјетити...

— Ко? зашта сањиво.

— Господин Мића.

— Господин Милић? зашта мало живље Биса.

— Ама јок Милић! Какав Милић!?... Милић је поручик а ово је попуковник, попуковник Мића... раздера се Пера као да диктира нешто.

— Ајде спавај ту! Шта си се ту раздерао; хоћеш да ми испуниш патролције под прозор! рече жена и окрете се једно дванут, па се после ућута не слушајући Перу који је још неко време причао о себи како је „дружески човек“, и како друштво не може без њега, затим леже и он и ућута се, а после се придружи хркању своје спавајуће супруге...

Мало после у соби овлада тишина. Чуло се само равномерно клађење шеталице на сахату и сложено хркање брачнога пара.

ГЛАВА ДРУГА

Оставимо их нека мирно спавају; нека их благи санак окрепи за сутрашње тешке послове, а ви, драги читатељи, окрените ухо од њиховог хркања — које је као и свако хркање прозаично, јер је једнолико и досадно — и обрните ваше ухо и обратите вашу пажњу следећем причању. То ће много боље бити јер ће бити интересантније; занимаће вас, извесно, да чујете што о овом супружанском пару.

Госпоја Бисенија је из једне боље и отменије породице, и да је госпојци Бисенији у своје време био мираз према лепоти — то јест, да јој је и мираз био леп као она што је била лепа — никада се овај исти Пера не би назвао њеним мужем, ни она — Бисом Перивом.

А била је врло лепа, а и сад је још лепа.

Као така била је изабрачица, није хтела „ма за кога да пође. А јављале јој се многе прилике, али она свакоме ману нађе. Ил' је шишав или мршав; ил' је мали или дугајлија, или прост или сувише учен, или матор, а вели њој не требају два „оца“ — еле ни један јој се није допао, свакога је умела испратити да се више не сети да проси. Тек само напрћи усне кад јој тако спомену какву прилику па ће избацити: „Е већ, чудно ми чудо! Писарчић! Рани се обланама!... Цркла већ ја за њега!...“ Или ће рећи: „Е, потпоручик! До јуче био наредник! Сачеки'о на Теразијској чесми!... Цркла ја већ за његовим мамузама!...“ Или: „Медецинар! Е већ нема! Гурну га за физикуса у Златибор! Чудна ми господства! Докторка у срезу!“ И тако све растерала и остала.

А ти тако одбијени после временом постали начелници, пуковници, шефови болнице, — а она остала она иста. Управо није остала она иста. Кам' срећа да је остала, него није. Прошле године; девојчурци стигли и пристигли, поудавали се и основали породице, а она остала и губила се полако. Стала пребирати у памети и ужаснула се кад је видела како је све отишло и разишло се а она остала. Срета тако ове скоро удате и ужасне се кад помисли: да је ту скоро видела с букваром, ову како је лизала с папира ћетену алву, ону опет, како се у чарапама (па једна јој чарапа плава а друга жута) као деринте пљувала преко сокака с мушкарчићима, — и сад се све то удало, окућило и окружило „кинцимадлама“, дојкињама и дечурлијом, и иде достојанствено — као свака мати — тротоаром!... Тек онда опази како је зашла у године. То јој примећују и други, па на послетку тужним срцем не само примећује него и признаје и она сама. Манишући и бирајући и очекујући тако, једне је изгубила а друге није дочекала, зашла у године и почела да очајава. Тада би се кајала, уздахнула би и рекла често: „Да сам се у своје време удала за каплара, до сад би већ била мајорица!“

И то је био искрен уздах. Страхovala је да се већ неће никад ни удати. И сад би је редовно потресало и ожалашћавало кад год би њени у кући добили позивницу за какву свадбу. Тада би тек видела сву страхоту свога положаја и ужаснула се при помисли колико се изменила од то доба.

Некада је ишла врло радо и редовно ишла и на венчање пре подне и на игранку по подне чак у Смутековац, и играла све до „шарен-оро“; после је ишла само на венчање у цркву, а још доцније ни тамо, него се обично извињавала слабашћу родитеља или каквом жалашћу у својој многобројној родбини. Није ишла ни на венчање него је с прозора бројала каруце сватовске, док на послетку није могла чак ни то да издржи; чак се и свадбених позивница бојала и мрзила их, цепала их и исплакала сваки така позив...

Тада је већ пала у ужасно очајање. Била нервозна, постала јогунаста и секантна и тиме бацала у бригу и родитеље и родбину многобројну своју.

*

Један случај је био фаталан и епохалан за њу.

Био је празнични дан. Бисенија се враћала на трамвају. Трамвај стаде код *Пауна*. Ту уђоше неки. Vis-a-vis од ње седе једна лепа пуна дама и примаше у трамвај и посађиваше до себе једно по једно дете (свега четворо) које јој с пола додаваше млад леп човек који после и сам седе с другог краја. Бисенија га погледа и устрепта сва. Познала га је. Беше то господин Павле Н. виши чиновник и срећан муж оне лепе жене и још сретнији отац ове ситне дечице која су једно другом до ушију и од којих је оно најмање — које је имало два имена „бата“ и „буцко“ — гледало радознано својим великим црним очицама по трамвају, лизало нос и загледало у трамвајске карте које су му предали на чување и које он сада врло савесно и чврсто држи у својој пуначкој ручици. Познаше се али се по нашем српском обичају не поздравеше и ако је некада госп. Павле уздисао за Бисом а тако исто и госпођица Биса, дању мислила на њ, ноћу га сивала, а у јутру се секирала на такве луде и глупе и дрске снове, и чудила се безобразлуку Павловом (наравно оном на сну), јер госп. Павле онда је био само прост адвокатски писар. — Избегаваше сада и поглед његов, али кришом пређе погледом неколико пута по реду оне лепе дечице, уздахну и помисли у себи: „Ово би сад *моја* деца била!“ и дође јој ужасно тешко. А још кад мали „бата“ запита оца: „Тата, је л' и ово *мама*?“ и показа на Бису — било јој је као да је гром ударио. Поче је нешто гушити... Једва дочека прву станицу; сиђе и као фурија полете кући. Ту трескаше врата и бацаше све што јој је на путу било и плакаше горко.

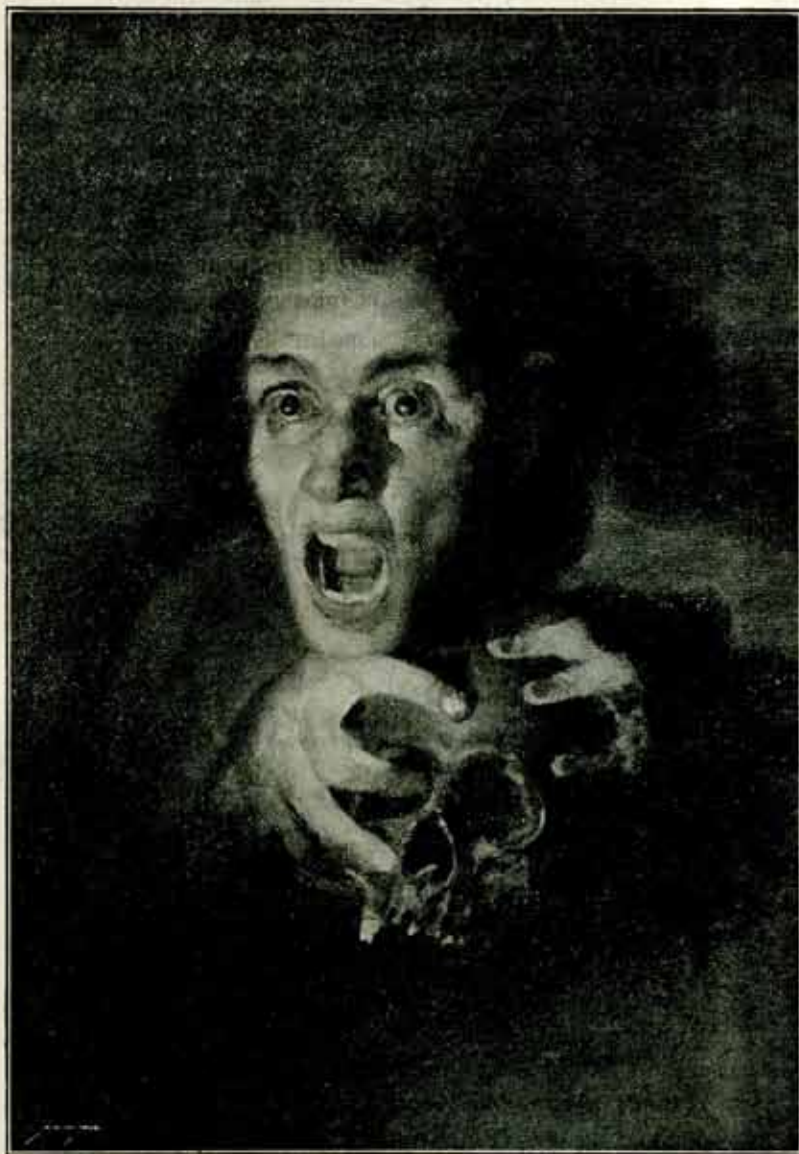
*

Од тога дана Бисенијина се породица још више забрину за њу, и стаде најозбиљније мислити шта ће с њом. А имала је велику родбину. Било ту судија (апелационац и касационац), професора, трговаца, три бивша министра и два која у мало што нису била, неколико пензионера и један агенат осигуравајућег друштва и два шпедитера. На агента и шпедитере су се сви ослањали и на њих сву наду положили а нарочито на агента. Јер кад је он могао да „осигурира“ онога газда Ристу, највећег тврдицу и човека који бега у трећи сокак чим само издалека онази какву пратњу, — моћи ће — надали су се да унеца и једнога Перу. Сви се у породици сад кренули и дали на посао а ови последњи највише. И благодарећи њиховој истрајности и познатој насртљивости, није се дуго чекало. Шпедитери с бућкалом а агенат с мрежом и унецаше рибицу и бацише и истресоме Перу као сваког унецаног сома пред многобројну породицу Бисину.

Ови га не пустише лако. Учинио им се добра прилика. Није, рекоше, Бог зна шта, али није више до

чекања ни до бирања. Није, истина, ни леп ни угледан баш, али је добар; како су чули, нема своје воље, па ће пазити њину Бису и чинити јој по вољи. А није му баш га хвале тако ни положај незнатан ни плата мала. Шефови да је вредан кд буба — па, рекоше, добра је прилика!.....

И тако се Пера ожени Бисенијом, и негда тако поносита избирачица Бисенија удаде се за Пају на велико чудо свију. — „Куку шта јој би, да се уда за *тога*!“ питали би једни у чуду. „А шта зна девојка, пролази време!“ одговарају други. — „Куку па зар за тог сме-

П. ВУЧЕТИЋ

МРЖИЊА

тењака!“ — веле једни. — „Та, бар ће крај њега прожити“, одговарају други.

А било их је, Бога ми, који су се и Пери чудили. „Ама да је Пера једна будала — говораху једни — то смо знали, али да је баш оволико будала, — то нисмо могли мислити!“ — „Ех, одговарају други, па неће ни њему бити криво; ући ће у већа друштва, напредоваће, истесаће се мало крај жене, она ће му отворити очи; стећи ће познанства, а што је најглавније, — данас не вреди без протекције ни бити чиновник. Женина фамилија може данас много. — А *жена* највише! додавао би неки и завршавао би такве разговоре.

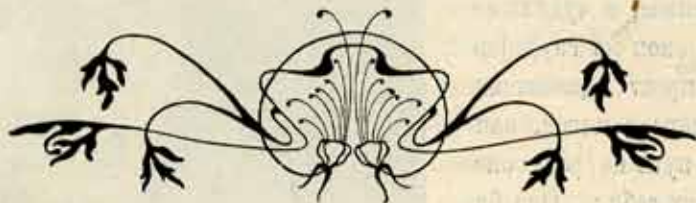
И тако је било. Она га је мало истесала и, што наши кажу, отворила му очи. Јер Пера је био од природе везан, сметењак, како га неки кретише; једна са свим обична природа. Свршио је школу мучно, као сваки сиромашак. И онда никакво чудо што је свршио скоро без икаквих идеала тако својствених младости. Имао је, до душе, један једини идеал, али и тај само за кратко време, па и њега је брзо напустио и баталио. То је било у оно доба кад су у моди биле природне науке; кад се говорило да је њихова будућност, па су и њему биле природне науке идеал. Као гимназиста најпре је лудовао за медицином, гнушајући се овог обичног зависног чиновничког живота. После му се медицина и лекарство учинило ипак као неки занат — а он је желео да буде предани свештеник у храму науке, и за то се решио да се посвети баш микроскопији. Специјално микроскопији, а, ради општега образовања, да обухвати целокупну природну науку; да прозре природу, да чита из оне велике и величанствене отворене књиге која се Природа зове!... Ето, то му је био једно кратко време идеал!....

Али то је морао да батали, једно што му је тешко ишло у главу, а друго што га нису хтели послати на страну где се надао да ће постати и вреднији и бистрији. Силно је потрчао, обијао прагове и мољакао, — али му (немајући потребних стрини, ујни и тетакâ), све то није помогло. Послаше на страну неке друге, неку господску децу, а он остаде. Разочаран он остави школу, побеже од матуре у ђумрук, из ђумрука у монопол, из монопола у царинике, из царинике у министарство војно где су с њим задовољни и хвале га. Хвале му оштро перо и стил његов.

У том се и оженио.

Био је задовољан својом женидбом, поносио се многобројном женином господском фамилијом и родбином, а своју сељачку родбину није ни спомињао нити је ико од женине родбине знао и да постоји. И сад уједаред скочише му акције; „његова нумера оде далеко!“ рекоше многи....

(СВРШИЛИ СЕ)

Шетао је друмом....

Шетао је друмом крај туђинског града
Где је као путник у пролазу био.
Са једне му стране брежуљак је ниски
Непознати, даљни хоризонт крио;

А са друге стране далеко је вид'о;
Поглед му се пруж'о преко поља плодног,
Поља пуна њива и кућица белих,
Као што су многа крај места му родног.

Већ је било вече. На дну поља тамо
Седало је сунце и руменим златом
У тонова више златило је видик,
Што је с виса глед'о пред сутона сатом.

Још је глед'о тако, кад, а тутань лаки
Од точкова колских чу се друмом ниже,
Он погледа тамо: четир снажна коња
Један интов вуку све ка њему ближе.

Кад већ близо дође, кроз отворен проз'ор
Указа се дивна девојачка глава;
Сем шешира сламњег лепо јој је лице
Још сенчила бујна мека коса плава.

Спазила га сама и већ беше прошла
Ал' и после тога гледала га јоште,
И он срећан виде у очима њеним
Много немих речи и пуно милоште.

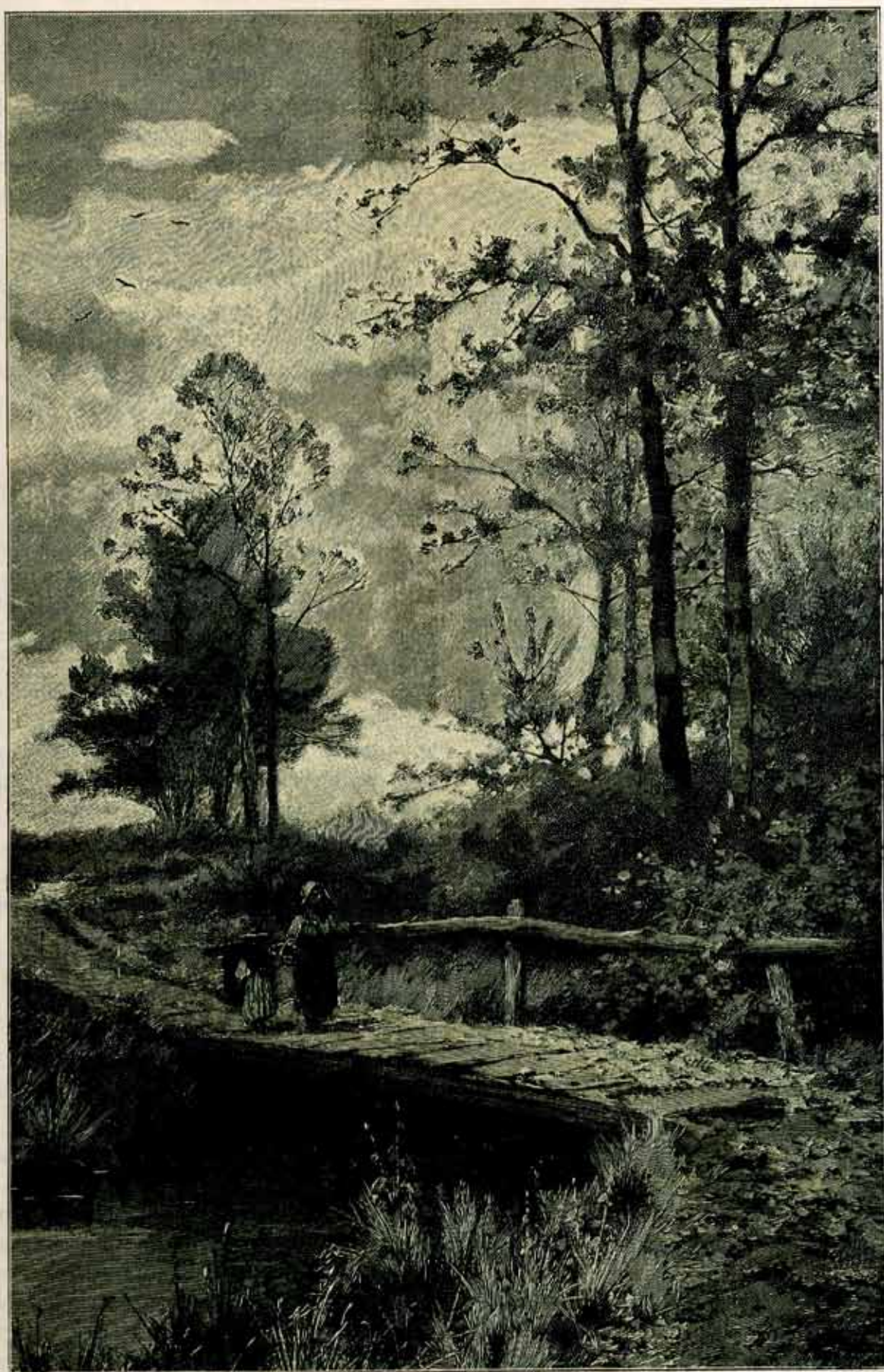
И сама му рука усницама пошла,
И пољубац врели руком јој је дао,
А срце му било као ретко када,
Јер и такву срећу дотле није знао.

Ал' и она тада ручицама двема,
Дуги, дуги пољуб послала је њему....
И зашла су кола, и крај брзо дош'о
Тој појави реткој, томе сану свему.

И тада је младић обрн'о се сунцу,
Друкче није мог'о, гушила га срећа;
И мислећи на њу рекао му сјајном:
Појава је њена и од тебе већа.

Борски

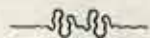
На путу

Бледи помени

не сам ситне ствари, као бледе помене који још у народу живе, полавно забележио, а саопштавам их просто као народно сећање на ствари од пре стотине година.

др. Т. Р. Ђ.

Карађорђеви барјактари

Стојан Цода. — О Стојану Цоди слушао сам ово:

Био је родом од некуда из лесковачког краја. У устанку Карађорђе је поставио био за барјактара његова најстаријег брата *Филипа* Цветковића, који се тако презивао по оцу, а иначе су га звали *Цода*. У битци на Делиграду погине Филип (топовско му ћуле однесе ногу), а на његово место би постављен за барјактара млађи му брат *Пеша*. Пеша погине на Каменици, одакле су му само пушку донели. На Пешино место поста барјактар *Стојан*, најмлађи брат, који узме и Пешину пушку. Кад је 1813. године турска војска напала на Србију, Стојан се борио против ње, али кад напори беху узалудни, он се негде склони. После тога, али не зна се тачно кад, настани се у Бобовишту, селу близу Алексинца, па је ту и умро око 1867. г. Тада му је могло бити 84—86 година. За живота је имао некакву пензију (веле 2 дуката), по ко му је то дао и кад — не зна се. У Бобовишту се и оженио девојком Савком, с којом је имао децу: Симу, Милицу и Димитрија, од којих је, мислим, Милица још у животу.

Здравко Анђелковић из села Брадарца био је такође Карађорђев барјактар. Барјак је сачувао, па га је његов син Стојан дао у Бачину своме куму, а овај кнезу Милошу. Здравка су Турци били послали да води некакве коње у Соко-Бању, па га у Клисури ти коњи убију.

Никола из села Јошанице био је барјактар Карађорђев. Умро је од прилике пре 40 година. Његова се фамилија и сад презива Варјактаровић.

Илија Ђоса из Јабуковца, *Здравко* из Тешице и *Мирошинац* из Тешице. — И о овим се људма прича да су били барјактари у Карађорђеву рату.

Делиград

Бавећи се пре десетак година у Мозгову и Делиграду разабрао сам о Делиграду ове ствари:

Делиград се пре Карађорђева времена звао *Делилогор*, јер су за време Турака на њему делије делиле мегдане. О догађајима на Делиграду сазнао сам ове магловите ствари. Кад су Срби у Карађорђево време били на Делиграду, дође Турцима шпијун и јави им, да нападну на Србе, којих је мало, свега на две стотине. Србима је

ту управљао некакав капетан из прека. Он је једнако шетао по шанцу и разгледао околину. Кад су Турци напали, Срби их јуначки дочекају и надбију. Капетану то буде мило па узвикне: „Мој Делиграде, кад си се сад одржао!“ Од тога се Делилогор прозове Делиград. Али кад у том боју последња пушка пуче — згоди капетана у груди. Србима дође знатна помоћ и Турци буду одбијени. Шпијуна Турци обесе што нису успели.

Од Делиграда идући Мозгову налази се *Мало Шанче* (Мали Шанац). Место око њега зове се и данас: *Људи изгинули*. Тај је шанац грађен целу ноћ у очи недеље. Ту је био и неки Степан из Љубеша, који је причао да још шанац није био готов, кад шпијун поткаже Турцима, те навале и многе Србе потуку, али не хтедну да нападају на главни шанац, већ га обиђу, па отиду даље у Шумадију.

Испод Малог Шанчета налази се други који се зове *Пауљев Шанац*.

Од једног старца из Делиграда чуо сам о једном нападу на Делиград ово: На Велики Петак поткаже Србима шпијун, да ће Турци напасти. Старешина Делиграда нареди да се сва војска причести па и Цигани (!), који су били у *Циганском шанцу* (!) испод Делиграда ка Морави. Србима не буде право да се Цигани причешћују оним, чиме се Срби причешћују, те неки кажу попу, да их причести реном и сирћетом. Цигани су узимали тога причешћа и гутали га са очима пуним суза. Причешћивање је било у цркви, која је била северно од Делиграда у данашњем селу Јабуковцу.

Од личности, које су биле на Делиграду, народ је запамтио још *Крстикашу из Послона*. (Послон је село у Срезу Ражањском).

Јован Курсула

28. марта 1895. г. слушао сам у Алексинцу од човека, чији је стриц био са Курсулом на Варварину, па му причао, ово о Курсулином мегдану:

Курсула је био глув. Носио се врло просто. Одело му је било од грубог сукна. Три дана је излазио из турске војске мегданџија и чикао Србе да му ко изађе на мегдан. Курсула као да ништа није ни знао о томе. Једнога дана чукао је он, насловен на некакав пањ и пушио из просте луле, која је била на кратком орахову камишу. Слабо је иначе с ким говорио, па и сад ћуташе. Од једном баци поглед, и сназивши мегданџију запита, ко је оно. Кад му рекоше да је то турски мегданџија, он лагано устаде, па пружи лулу једном војнику који је близу њега стајао, али тако као да за часак има нешто да учини. Онда отиде те оседла своју кобилу коју је звао *Стрина*, и поведе је за узду право мегданџији. Тек кад

му се приближи, он је заустави и узјаха, па пође све лево од Турчина. Турчин полети на њега и опали два ништоља. Курсула тада јурне на њега, а он стаде бегати право у турски логор. Турци се испред њега склоне, а он га стигне, потегне сабљом и осече му главу. После се тога мирно врати и однесе главу Карађорђу. За тим остави кобилу, потражи онога са лулом, узме је, припали је и, не говорећи ништа, настави пушење, као да ништа није ни било.

Неша Палиграч. — О Неши Палиграчу слушао сам у Алексинцу ове ствари:

Био је родом из Орашја, и под Карађорђем још у почетку устанка постане барјактар. Суделовао је при нападу на Београд. Пошто Београд би заузет, он зароби за себе једну булу и њену кћер, па је са обема живео као са женама, и ако је већ био ожењен. С тим Туркињама остане у Београду три месеца, па пошто их опљачка, врати се кући. Кад се понова зарати, он опет отиде у рат. Кад му умре жена, он узме сина Коту, пренесе га преко и преда га некаквој Швабици на чување, али се после неког времена раскаје и узме га од Швабице, и ако га је она врло лепо чувала. — Кад је 1813. г. Србија потпала под Турке, почну Турци тражити Нешу, нарочито на наваљивање оних була које беше опљачкао. Његови су га крили од Турака те му то досади, па се преобуче и побегне у село Катун, близу Алексинца. После неколико месеца он ту преведе и децу и једног брата и снаху. Друга му се браћа растуре: један отиде у Смедерево, други у Параћин, а остали на друге стране. У Катуну је Неша имао и прилично новаца. Кад је Алексинац узет од Турака Неша је постављен за буљубашу на граници између Алексинца и Ниша. Па и ту није био миран, већ убије једног Турчина и због тога није могао остати у служби. — Неша је на много места суделовао у бојевима и био је на 12 места рањен. Иза себе оставио је пет синова: Коту, Њка, Здравка, Стевана и Михаила. — Палиграч је, веле, назван с тога што је био врло самовољан! — Због те самовоље отац га је много пута корео. Једном му је отац у Орашју муљао грожђе, а он стајао и гледао. Отац га стане корети што се не угледа на браћу па да и он што ради. Неша се на то наљути, извади

ништољ и опали у чабар. Комина полети из чабра, зрно провали чабар, а шира почне да цури. А Неша не рекавши ни збогом, оде од куће. — И сад је Нешина фамилија у Катуну, а и њега се још сећа по који Алексинчанин.

Пазванџија

Од старог учитеља у пензији Николе Миленковића забележио сам 5. априла 1895. г. о Пазванџији ово што је он слушао у Сумраковцу још пре 30—40 година:

Пазванџијин отац био је господар над Злотом, Подгорцем, Кривељем и Кривим Виrom. Бавећи се у Подгорцу усни једне поћи, да је велика змија опасала Видински град а главу пружио уз Дунав, па сву воду из Дунава у уста примио и није могла да се засити. Кад се пробудио и почео причати свој сан, добије из Видина писмо, у коме му јављају, да му се родио син, коме су надели име *Пазванџи-паша*.

Прича се да је Пазванџијин отац држао у Кривом Виру овце, те су и данас кривовирске овце и кривовирска вуна на гласу. У Брезавици и Појењу у планини код Подгорца држао је говеда, те су од тог соја чувена подгорачка говеда. У Злоту је држао коње те су и сад тамо особито добри коњи. У Кривељу су му биле козе, те су тамошње козе и сад на гласу. — Прича се да су му беле овце имале чобане у белом оделу и беле псе, а црне овце чобане у црном оделу са црним псима. Исто тако имаху и козе и коњи и говеда.

Кад се Пазванџија одметнуо од цара, цар пошаље против њега једанаест паша, који ће га нападати са сува и Аљо-пашу који ће га нападати из аде спрам Видина. Пазванџија подмити сву ону једанаесторицу, те су пуцајући из топова пребацивали град, само се Аљо-паша не даде подмитити, већ је истински тукао град. Кад Пазванџија опази да ће му Аљо-паша наудити, он овако поручи султану: Бадава ме бије једанаест паша, док је мени мога побратима Аљо-паше, који ми из Влашке даје хране и џебане, не може ми се ништа! Цар помисли је да све то тако у истини, те позове Аљо-пашу и погуби га, а остале паше извести султана да се Видин не може узети.

Лазаркица или Бој на Косову

ПЕСМА ЧЕТВРТА

Милош Обилић и Вукосава, кћи кнеза Лазара. Милош умирује Браничево и Кучево. Милошева женидба.

Уранила Вукосава млада,
Мила ћерка српског цар-Лазара,
У Крушевцу на бијелој кули;
Кад с' умила и Богу молила,

Рујна зора лице помолила,
Пошетала низ танану кулу,
Па се спусти у нову градину,
Да роснога узабере цвећа.

Сунце јарко на исток излегло,
Те просуло своје зраке сјајне,
Обасјало дворе у Крушевцу,
Огрејало сву нову градину,
А мирис се по градини шири
Од убава цвећа шаренога,
Ту цвркућу у жбуњу тичице,
Славуј пева на зеленој грани,
Све ту дише миљем и обиљем.

По градини, као бела вила,
Лако шеће Вукосава млада,
Цвеће бере, а танко попева;
Витка стаса и танана струка,
Низ леђа јој дуге плетенице,
А образи румене ружице,
Лепоте јој надалеко нема,
Кад је млада понабрала цвећа,
Пуна недра мирисавих ружа,
Поскочила као лака срна,
Да се врати двору бијеломе.

Ал' ево ти среће изненада!
К њојзи ходи млађани јуначе,
Соко сиви, Обилић Милошу.
Свако јутро пре јаркога сунца,
Рано рани Милош Обилићу,
Те он носи своје соколове
Кроз градину, под Јастреб-планину,
Да их пушта у гору зелену,
Да их учи лову по горици.
А кад угледа младу Вукосаву,
Глено бере по градини цвеће,
Он јој Божју помоћ називаше:
„Божја помоћ, царице девојко!
„Што си тако рано уранила?“

Кад га виде Вукосава млада,
Живо јој је срце заиграло,
Запламтеше румени образи,
Потресосе с' сињани ђердани.
У Милоша, млађана јунака,
Одавно се цура загледала, —
А Милоша у свијету нема,
Нит' га има по срцу јуначком,
Нит' по стасу, нити по образу,
Баш је лепши од сваке девојке!
Она њему Бога прихватила,
Пак извади ружу из недара,
Поклони је војводи Милошу,
Одатле се двору упутише,
Вукосаву Милош испратио,
Испратио до њених одаја.

То гледала Бранковића љуба,
Па дозива свога господара,
И овако њему проговара:
„Гледај секе, Вукосаве младе,
„Где с Милошем потајно шурује!
„Милош јој је био у одаји,
„Милош ће је младу преварити,
„Срамоту ће цару учинити:
„Већ ти, Вуче, часа не почаси,
„Право иди нашем бабајку,
„Све му кажи што је и како је,
„А ја одох својој милој мајци —
„Нека знају, док је за времена.“

Што рекоше, то и учинише:
Мара оде царици Милицы,
А Бранковић тасту цар-Лазару;
Мара мајци све по реду каже,
Ал' јој мајка не да говорити:
„Иди збогом, моја кћери мила!
„Где ти збориш, што бити не може!
„Сестра ти је честито колена,
„А Обилић соја јуначкога,
„И у себи чиста срца свога,
„Срамоте нам учинити неће.“

Ал' да видиш Бранковића Вука,
Како цару опада Милоша:
„Види, царе, види, тасте мио,
„Обилића, једног неверника,
„Где шурује с младом Вукосавом!
„Што ће Милош цури у одаји?
„Он ће њојзи обљубити лице,
„Своме цару учинит' неверу;
„Већ ако ћеш мене послушати,
„Ти се мораш опростити гује,
„Док те није за срце ујела,
„Ти Милоша погубити мораш,
„Док ти није срамоту нанео.“

Кад то дочу славни цар-Лазаре,
Поверова Бранковићу Вуку,
Пак овако љутит проговара:
„Где ти сада једног неверника!
„Из прашине њега сам подиго
„И војводом својим учинио,
„Поставих га себи уз колена,
„Поверих му и себе и дворе,
„А он мени о срамоти ради!
„Храним гују у недима својим,
„Да ме гуја за срце уједе!“

Тако збори славни цар-Лазаре,
Јад га мори и душа га боли,
Из ока му суза провирује,
На груди му сињи камен пао;
Мучно му је и жао му било,
Погубити таквога јунака,
Ал' на ино царе не могаше,
Ријеч даде, да ће га погубит'.

То дочекала царица Милица,
Сузе ронех' цару похитала,
Моли њега и руку му љуби:
„Немој, Лазо, живота ти твога!
„Немој своје погубити слуге,
„Немој своје огрешити душе;
„Обилић је јунак над јунаком,
„Обилић је наша верна слуга,
„Невере ти учинити неће.“
Молила се, умолит' не могла,
Што цар рече, опоречи не хте.

А кад виде царица Милица,
Да ће Милош јунак погинути,
Овако је цару беседила:
„Господару, славни цар-Лазаре!
„Кад му живот поклонити нећеш,
„Нек погине као верна слуга,
„Нико теби замерити неће:
„Пошљи њега у земље одметне,
„У Кучево и у Браничево,
„Што су нам се скоро одметнуле,
„Те не дају данка ни харача;
„Кога год си тамо опремио,
„Опремио и власти му дао,
„Да ти земље под руку окрене,
„Већ се никад амо не поврати;
„И Милош ће тамо погинути.“

Цар Лазаре послушао љубу,
Па дозива војводу Милоша,
На Милоша криво погледује
И овако њему проговара:

„Слуго моја, војвода Милошу!
„Одмах, слуго, опремај ждралина,
„Ваљаће ти рано поранити,
„Ваљаће ти сутра путовати:
„Отићи ћеш у земље одметне,
„У Кучево и у Браничево,
„Да купиш данке и хараче,
„Да ми земље под руку окренеш,
„Ма се своје не нанео главе.“

Не зна Милош што је ни како је,
Већ се смерно цару поклонии

И његову руку пољубио;
То Милошу мило не бијаше,
Што ће ићи у земље одметне,
Ал' у млађег поговора нема,
Ваља свога слушат' господара.
Отален се натраг повратио,
А сrete га царица Милица,
Па Милошу тихо говорила:

«О Милошу, наша верна слуго!
Цар је, слуго, тебе изабрао,
К'о јунака мудра и паметна,
Да те пошље у земље одметне,
Да му земље под руку окренеш;
Жао ми је таквога јунака,
Да витешку не изгуби главу;
Ал' се немој, слуго, поплашити,
Сваки живот у Божијој руци,
Бог ће дати, те ће добро бити.
Већ чу ли ме, војвода Милошу!
Када сутра бели дан осване,
Ти изиђи пред цара Лазара,
Да ти књигу и оправу даде,
И заишти до два побратима,
Верног побру Топлицу Милана
И са њиме Косанчић-Ивана,
Они су ти мудри и јуначни,
Са њима ћеш земље умироти
И под руку цару окренути;
Бог ће дати и Богородица,
Да се здраво к нама повратите.»

Када сутра бели дан освану,
Уранио војвода Милошу,
Право оде цару у одају,
Пак заиска књигу и оправу
И заиска до два побратима,
Да се побре у невољи нађу.
Цар му даде књигу и оправу,
Ал' не даде Иве ни Милана,
Нит' му даде иког од момака,
Већ срдито њему проговара:
«Не дам теби Иве ни Милана,
Сам ћеш ићи у земље одметне,
Ваља т' ићи, да ни доћи нећеш.»

Сетан се је Милош повратио,
Готове му сузе ударити:
Није њему до живота пуста,
Ал' му жао и срце га боли,
Где је царе срдит' и зловољан,
Те на њега криво погледује,
А не знаде, што је сагрешио,
Што ли цару криво учинио.
Оде своје ждралу у подруме,
Оседла га и опреми лепо,
Утегну га троструким коланом,
А заузла уздом од челика,
Па се ждралу на рамена баци,
Отиште га пољем крушевачким.

Кад је био под Јастреб-планином,
Досети се змаја од Јастрепца,
Досети се свога побратима,
Па окрену ждрала уз планину,
Да потражи змаја код језера.
Кад је био врху на планини,
Крај зелена застаде језера;
Добра га је срећа задесила,
Те он нађе змаја од Јастрепца
Крај језера, на трави зеленој;
Ту се побре братски изгрлише,
За јуначко упиташе здравље,
Па седоше под јелом зеленом.

Пита змају војводу Милоша:
«Што си, побро, сетан невесео?
«Ил' си жудан боја и мегдана?
«Ил' ти мало царевога блага?

«Ил' ти когод на дому болује,
«Те си данас тужан и жалостан?»

Вели њему Обилић Милошу:
«Побратиме, змају од Јастрепца!
«Нисам жудан боја ни мегдана,
«Доста сам их у веку имао;
«Нит' ми мало царевога блага,
«Да га харчим, похарчит' не могу;
«Нит' ми когод у двору болује,
«Све је здраво, милом Богу хвала;
«Кад ме питаш, право да ти кажем:
«Цар ме шаље у земље одметне,
«У Кучево и у Браничево,
«Да покупим данке и хараче,
«Да му земље под руку окренем;
«Нит' ми даде помоћ од момака,
«Нит' ми даде до два побратима,
«Побратима Иву и Милана,
«Те се бринем што ћу и како ћу,
«Како царску жељу испунити;
«Ја с' не бојим да ћу погинути,
«Ал' се бојим повратит' се дома,
«А не свршит' посла царевога.»

Ал' говори змају од Јастрепца:
«Не бој ми се, мили побратиме!
«Ти ћеш ласно цара послушати
«И његову жељу испунити;
«Јаши ждрала, хајде у напредак,
«Право иди у земље одметне,
«Иди, побро, у банове дворе,
«Банови су моји пријатељи,
«Ја ћу њима часом прелетети,
«Припремићу што за те ваљде,
«Они ће те лепо дочекати;
«Бранковићи, погано колена,
«Додијаше земљи и народу
«Са намета и зулума тешка,
«С тога су се земље одметнуле,
«А тебе ће лепо дочекати.»

Ту се Милош с побром растануо,
Змај одлете небу у нисине,
А Милош је ждрала појашао,
Оде право у земље одметне.

Језди Милош брегом и долином,
Куд год иде, Браничеву дође,
Ту је бану на конак пануо,
И добро га бане дочекао.
Гостовао три бијела дана;
Кад четврто јутро освануло,
Пита њега Браничевац бане:
«Царска слуго, војвода Милошу!
«Што је тебе царе опремио?
«Што ли си се к нама потрудио?»
Све му Милош по истини каже,
Па му даде књигу шаровиту.

А кад бане књигу проучио,
Милошу је 'вако говорио:
«Хвала теби, војвода Милошу,
«Када си се к нама потрудио;
«Тебе знамо да си витез прави,
«Да нам нећеш зулума чинити,
«Пак ћемо те лепо послушати
«И покупит' данке и хараче,
«А ти ћеш нам цара замолити,
«Да нам царе кривицу опрости.
«Ево има седам годинаца,
«Где нам шаље клете Бранковиће,
«А они су земљи зулумчари:
«Једна глава, ишту два харача,
«На годину четири пореза,
«Па још и тај зулум ударили,
«Трудна жена да им харач даје!
«То нам земља подиет' не могла,
«Заплакала сиротиња љута,
«А тешке су сузе сиротињске!

«Пак устаде кука и мотика,
«Погубише клете зулумџаре,
«Па и на нас стреле окренуше.
«Зато смо се цару одметнули,
«А сад ћемо цара послушати.»

Тад сакупи своје поглаваре,
А главари сеоске кметове,
Те на главу харач разрезуше,
Разрезуше, одмах покупише,
Саставише тридест мазги блага;
Све дадоше војводи Милошу,
Дадоше му данке и хараче,
И дадоше верне пратиоце,
Из своје га земље испратише,

Дође Милош кршиноме Кучеву,
И ту бану на конак пануо,
А добро му на конаку било.
Пита њега Кучијанац бане:
«Царска слуго, војвода Милошу!
«Што је тебе царе опремио?»
Њему Милош по истини каже,
Па му даде књигу Лазареву.

Тад Милошу бане говорио:
«Хвала теби, војвода Милошу,
«Када си се к нама потрудио!
«Теби хвала, па и цару хвала,
«Што је тебе к нама оправдио!
«Ево има седам годинница,
«Како царе шаље Бранковиће,
«Бранковићи земљи зулумџари,
«Пак народу зулум додијао,
«Провилела сиротиња лута
«Од харача и намета силна,
«Те погуби царске поглаваре,
«Зато нам се земља одметнула,
«А сад ћемо цара послушати.»

Тад сакупи своје поглаваре,
А главари све своје кметове,

Саставише двадест мазги блага,
Предадоше војводи Милошу,
И дадоше верне пратиоце,
Из своје га земље испратише,
Право оде ка Крушевцу граду.

Глас допаде славном цар-Лазару,
Да му иде војвода Милоше
И да гони на мазгама благо.
То је цару врло чудно било,
Па се пење на танану кулу,
Да он види благо и Милоша.
А кад га је царе угледао
У широком пољу крушевачком,
Пред њега је слуге оправдио,
Те му слуге коња прихватише,
Одведоше до царева двора.

Срете њега славни цар-Лазаре,
Па Милоша и грли и љуби:
«Прости мени, моја верна слуго;
«Бог му дао и ко те родио,
«И памети такој научио!
«Кудгод смо те, сине, оправдили,
«Свуда си нам веру учинио,
«Вазда си нам образ осветлао;
«О теб' сам се много огресио,
«Ал' ће царе лепо покајати.»

Тад му даде од ризнице кључе,
Предаде му хазну свуколику,
Да му буде царски хазнадаре;
Још дозива своју милу ћерку,
Милу ћерку, Вукосаву младу,
Па је даде војводи Милошу,
Даде му је за верну љубовцу.

Кад то чуо Бранковићу Вуче,
За три дана и ноћи четири,
Нит' се диже, нит' умива лице,
Нити иде цару у одаје.

Зид

— Л. АНДРЕЈЕВ —

За и један други губавац пажљиво се довукосмо до самог зида и погледасмо нависше. Горња ивица његова није се могла видети одавде, јер је био висок, прав и гладак, и делио је небо тачно на две половине. Наша је половина била набурена и мрачна а према хоризонту мрко сива, те се није могло знати ни где се небо свршује ни где земља почиње. Гупшена и земљом и небом грцала је црна ноћ, дубоко и тешко јецала, и са сваким уздахом избацивала из груди својих оштар и усијан песак од којег су болом гореле наше ране.

— Покушајмо да пређемо, — рече ми губавац. Глас му беше уљкав а дах смрдљив, као и мој. И он подметну леђа, а ја се попех. Али зид је био висок. Као и небо, секао је он и земљу, лежао на њој као дебела сита змија, тонуо у пропаст и не се на планине, али и глава и реп беху иза видика.

— Да га срушимо! предложи губавац.

— Да га срушимо! сложих се и ја.

Ударали смо грудма о зид, док се не окрвави од наших рана, али остаде нем и непокретан. Падосмо у очајање.

— Убијте нас! Убијте нас! — јецали смо и пузили, али се сва лица с одвратношћу окретаху од нас, те видесмо само леђа њихова, што дрхтаху од силне одвратности. Тако допузисмо до једнога гладног. Седео је ослоњивши се о камен. Изгледало је да је и сам гранит осећао бол од његових оштрих, голокоштаних лопатица. На њему не беше меса, те кости клопараху при сваком покрету, а суха кожа шушташе. Доња му се вилица опустила, а из мрачних, разјапљених уста чуо се сув храпав глас:

— Гла-дан сам!

Ми се насмејасмо и почесмо брже пузити, док не наиђосмо на четири играча. Они приступаху, одступаху

обухватаху око струка један другог и вртеше се, а лица им беху бледа, измучена, без осмеха. Један од њих заплака, јер се беше уморио од многог играња и молио је да престану, али га други, без једне речи, докопа и заврте се с њим, те он опет поче прилазити и одлазити, а при сваком кораку његову капала је велика мутна суза.

— Хоћу да играм! — заушка мој друг, али га ја одвукох даље. Пред нама и опет беше зид, а поред њега сеђаху двојица прекрштених ногу. Један је од њих с времена на време ударао челом о зид и падао у несвест, а други га је озбиљно посматрао, пицао му главу, па за тим стену, и говорио, кадгод би се онај освестио:

— Треба још; мало је остало!

Губавац се насмеја.

— То су будале, — рече ми весело надимљући образе своје. — То су будале! Мисле да је иза зида светлост! А тамно је иза њега као и овде, јер и онде губави пузе и преклињу као и ми: убијте нас!

— А старац? упитах га.

— Шта старац? — одговори губавац. Старац је и глух и слеп и глух. Ко је видео отвор што га је он прорезао у зиду? Јеси ли га ти видео! Јесам ли га ја видео?

Ја се наљутих и онако ударих друга по чировима, што му беху по лубањи, и завикнух:

— А за што ти пузиш?

Он заплака, заплаках и ја, и пузећи даље преклињасмо:

— Убијте нас! Убијте нас!

И сви дрхтећи одвраћаху лица од нас, и нико нас не хтеде убити. Убијали су лене и моћне, а бојаху се и дотаћи се нас. Подлаци!

II.

У нас није било појма о времену; нисмо знали ништа је јуче, ништа данас, нити сутра. Ноћ нас није никад остављала, никад се није иза брда одмарала, да би нам отуда дошла снажна, ведрa и тиха. Зато је увек и била уморна, задихана и туробна. Зла није била. Понекад није могла слушати наше ванаје и уздахе, гледати наше ране, зло и мржњу, — па би јој јарошћу успамтеле црне и потмуло делатне груди. Рикала је на нас, као ухваћена звер у које се помутно разум, и гневно је трептала огњеним страшним очима, те је осветљавала мрачне, бездане пропасти, црни, поносито мирни зид и жалосну гомилицу преплашених људи. Као уз пријатеља свог, припијали смо се уза зид и молили заштите од њега, а он нам је увек био само непријатељ, увек. И ноћ се узбуђивала од наше малодушности и непоузданости, и смејала се грозно, тресући својим сурим, мрљастим трбухом,

а голе планине дочекиваху тај сатански смех. Одјек је њихов прихватао мрачно развеселини зид и у шали ронио на нас намење, те нам главе смрскавао а тела здробљавао. Тако су се они веселили, ти великани, и клицали се; ветар је звиждао њихову дивљу мелодију, а ми смо нице лежали и с ужасом ослушкивали, како у утроби земљиној муња нешто огромно и потмуло крчи, луна и тражи ослобођења. И тада сви молимо:

— Убијте нас!

Али, умирући свакога тренутка, ми смо били бесмртни као и богови.

Пролазио је наступ безумнога гнева и весеља, и ноћ је лила сузе покајања, тешко је уздисала и, као болна, кашљала и засипала нас мокрим песком. Од срца јој опраштамо, исмевамо је изнурену и слабу и постајасмо весели као деца. Преклињање гладнога изгледаше нам као

Римски гроб

слатка песма, а са веселом завидношћу посматрасмо ону четворицу што једни другима приступаху, одступаху и одмерено кружише у бескрајној игри.

Па и ми се, пар за паром, почесмо вртети, чак и ја, губавац, нађох себи привремену другарицу. Било је тако весело, тако пријатно! Обухватно сам је, а она се смешила, показујући беле беласте зубе и румене, ретко румене јагодице. Било је тако пријатно!

Не знам како се то догоди, али радосно показани зуби почеше шклоцати, пољубац се претвори у ујед, и са вриском, који још не помути нашу радост, почесмо гристи један другог и убијати се. Па и она, она белих зуба, ударала је по мојој слабој глави и оштрим ноктима забадала у моје груди, допирући до самога срца — тукла ме губавог, бедног, и како бедног! И то је било страшније и од свега гнева ноћи и бездушног смејања ужаснога зида. И ја, губави, плакао сам и дрхтао од страха, и кришом, тајно од свих, љубно гнусне поге зида и молио га да мене, само мене, пропусти у свет ни безумних ни

убилаца. А када ме ужасна стена не хтеде пустити, плаувао сам је, ударао песницама и викао:

— Ево убица! Смеје вам се!

Али је глас мој био уљав а задах смрдљив и нико не хтеде чути мене, — губавога.

III.

И опет смо пузили, ја и друг ми губави, и опет око нас живахну, и опет се немо окретаху она четворица, отресајући прашину са својих одећа и лижући ране криве. Али се уморисмо, беше нам тешко, — живот нам је дојадно. Мој сапутник седе и ударајући отеченом руком о земљу, уљкао је и чегртао:

— Убијте нас! Убијте нас!

Оштрим покретом скочисмо на ноге и бацисмо се у гомилу, али се она раздвоји и видесмо сама леђа. Клањали смо се и леђима, и преклињали их:

— Убијте нас!

Али леђа беху глуха и непокретна, као други зид. Страшно је било не видети људског лица, већ само леђа глуха и непокретна.

У један мах, мој ме друг остави. Угледао је лице исто као и своје, рањаво и ужасно. Али то је лице било женско. И он се поче осмехивати, ићи око ње, сагибајући врат и распростирући сирад, а и она се осмехиваше разједеним устима и к земљи обараше очи, на којима не беше трепавица.

И венчаше се. У један мах, сва се лица окретоше према њима, а широки, звучни смех затресе им здрава тела; мазећи се једно с другим, беху и сувише смешни. Чак се засмејах и ја, губавац; јер је глупо женити се ружан и болестан.

— Будало! — рекох му подсмешљиво. — Шта ћеш с њом?

Губавац се надмено осмехну и одговори:

— Прсдаваћемо камење што пада са зида.

— А деца?

— Децу ћемо убијати.

Како је то глупо: рађати децу на их убијати. Али по свему изгледа да ће га брзо изневерити, јер има неobiчно лукаве очи.

IV.

Свршили су свој посао — онај што је ударао челом и онај други што му је помагао. Када сам допузео до њих: један је висео о јексеру, што је био укован у зид, и још је био топал, а други је тихо певао неку веселу песмицу.

— Иди, јави гладному! наредих му, и он, невушећи, отиде послушно. И видех када се гладни одвоји од камена. Поводећи се, падајући, дотичући свакога својим оштрим лактовима, час четворопошке, час пузећи примичао се зиду, где се клатио обешени. Шклопотао је зубима и радосно се смејао као дете. Само комадић ноге! Али је доцкан стигао, јер други, снажнији, дођоше пре

њег. Гурајући се и гризући се, налетеше на труп обешенога, гризоше му ноге и задовољно мљецкаху и лупкаху оглоданим костима. Али њега не пустише. Клоу на земљу и седе, гледајући како други једу и облизују се рапавим језицима. А из његових великих, празних уста избијао је стални јак:

— Гла-дан сам!...

Баш је смешно: онај умро за гладнога, а гладном не дадоше ни један залагај од ноге. Смејао сам се и ја, и онај други губавац, и жена његова смешећи се отварао је и затварала своје лукаве очи; жмиркати није могла, јер није имала трепавица.

А он је урлао све јаросније и јаче:

— Гла-дан сам!

Промуклости нестаде у његову гласу, и чисти, метални звук, продирни и јасни летео је из његових груди, ударао о зид и, одбијајући се од њега, летео над мрачним провалама и белим врховима планинским.

И убрзо заурлаше сви што беху крај зида, а њих је било много као скакаваца; били су и жедни и гладни, као и скакавци; те је изгледало да је, у неистинним муканама, заурлала сама сажежена земља, широко отворивши свој камени прождор. Као да је шума сасушених дрвета, што се од поамна ветра на једну страну повише, подизала и пружала дрхтаве, укочене руке, сухе, јадне, молабне, у којима је толико очајања да је и камење задрхтало, а бели и бледи облаци бојажљиво се уклонише. Али је зид био висок и непокретан и равнодушно је враћао одјек урлања, и њиме парео и пробијао густ и смрадан ваздух.

И све се очи окретоше зиду, а из њих избијаху огњени траци. Чекали су, јер су веровали да ће зид пасти и да ће се отворити нов свет; и у слепилу вере видеше већ како се камење клати, како од земље па до врха свог дрхти камена змија, урањена крвљу и мозгом човековим. Можда су то само сузе трептале у нашим очима, али ми смо мислили да је то зид, те још се јаче заори урлик наш.

Гнев и радост скоре победе звучао је у њему.

V

Ево шта је тада било. На високи један камен успе се нека мршава, стара жена са проваљеним сасушеним устима и дугим нечесљаним косама, сличним седој гриви маторог и гладног вука. Одећа јој беше издерана; жуте, коштане плећи обнажене; дојке, које многим дадоше живота, опустиле се дуге и мршаве, испражњене материнством. Она пружи руке према зиду, а сви погледи пођоше за њеним; и проговори, али јој у гласу беше толико бола, да од стида ишчезе и очајнички урлик гладнога:

— Врати ми дете!

Сви ћутасмо и јаросно се осмехивасмо, очекујући што ће јој одговорити зид. Мозак онога, што га жена назва „моје дете“, појави се на зиду као криво-сива мрља, а ми грозно и нестрпљиво очекивасмо, шта ће одговорити

подли убилац. Било је тако мирно, да смо чули шуштање облака, који се кретаху више наших глава, па и сама црна ноћ угушила је уздахе својих груди, и само са лаганим фијукањем избацивала љут ситан песак који нам је ране разједао. И поново се заори сурово и горко тражење:

— Немилосна, врати ми дете!

Све грознији, све јароснији постајаше наш осмех, али је подли зид — ћутао. Тада из мирне гомиле изиде и леп а суров старац, и стаде поред жене.

— Врати ми сина! — рече он.

Било је и страшно и весело! Жмарци ме подлазише од језе, мишићи се грчише од неке незнане и грозне снаге, а мој ме сапутник муваше у бедра, кезећи зубе, док му смрдљив задах широком струјом избијаше из трулежних уста.

И још један човек изиде из гомиле и рече:

— Врати ми брата!

Лѐпи, сурови старац понови:

— Нека си проклет!

И вапајним трештањем тисуће гласова понови сва земља:

— Нека си проклет! Проклет! Проклет!...

VI

И дубоко уздахну црна ноћ. Као море, подухваћено и на стене бачено са свом његовом разорном силом, — усколеба се цео видљиви свет, и тисуће набрекнутих и јаросних груди ударише о зид. Високо, до самих облака што се тешко уматају, пљусну крвава пена и оцрвене их, те облаци постадоше огњени и страшни, и бацише црвену светлост доле, на земљу, где је грмело, трештало и урлало нешто сићушно, али чудно многобројно, црно и свирено. И све се то, са ропачким јецањем, пуним неисказана бола, — одби; а зид је и даље стајао и ћутао. Али није ћутао ни ропски ни стидљиво, — мрачан и ужасно миран био је изглед његових неуобличених очију, и поносито,

РАЗВАЛИНЕ ГРАДА ЈЕРИНИНА КОД СЕЛА ЦУРЕВА

И још један човек, и рече:

— Врати ми кћер!

И стадоше излазити људи и жене, стари и млади, пружаху руке али без услишења орило се њихово горко мољење:

— Врати ми дете!

Тада и ја, губавац, осетих у себи силу и одважност, изидох напред и викнух громко и грозно:

— Убилче! Мене мени врати!

А зид, — зид је ћутао. Лажљив и подмукао претварао се као да не чује, и злобни смех потресе моје рањаве образе, а безумна јарост испуни наша изболована срца. Он је само ћутао, равнодушно и глуно, а тада жена гневно затресе својим сухим, жутиим рукама и остави узалудну молбу!

— Нека си проклет, проклет што си ми дете убио!

као цару каквом, спуштала се његова пурпурна одора течне крви, а крајеви јој губише се у маси унакажених трупова.

Али, умирући свакога часа, ми смо били бесмртни као богови. И опет се ускомеша силна бујица људских тела и свом силом својом удари о зид. И поново се одби. И тако је бивало много, много пута, док не наступи умор, мртви сан и тишина. А ја, губавац, био сам поред самога зида и видео како се поче колебати, он, — силни цар. Ужас од пада дрхтаво проструја кроз његово камење.

— Пада! узвикнух ја. Браћо! Зид пада!

— Вараш се, губавче! одговорише ми браћа.

И тада их стадох молити:

— Нека га, нека и стоји, али зар сваки труп није по један степен ближе његову врху? Нас је много, а живот је тежак. Покрићемо земљу труповима; на њих ћемо набацати нове трупове и тако ћемо доћи до врха. Па остане ли и један само, — угледаће нови свет!

И пун веселе наде погледах око себе, и — угледах само леђа, равнодушна, гојазна, уморна. У бескрајној игри врте се она четворица, прилазе, одилазе један од другогa, а прва ноћ блује мокри песак, као болесница да је, и зид још стоји као непобедна громила.

— Браћо! преклињао сам. — Браћо!
Али глас је мој био ућкав а дах смрдљив, и нико не хтеде да ме губавога чује.
Ужасно!.. Ужасно!.. Ужасно!..

С руског превео О

Прометеј

(из збирке „Фантоми“)

На Кавказу мрачном,
Прикован за стене,
Прометеј се мучи
Оков да покрене.

Кида га и трза,
С њим се вечно бори;
А крик злослутница
Над њиме се ори...

Ал му једном срце
Следи се у грудма,
Кад угледа светлост
Што је даде људма.

И са тешког јада,
Он — Прометеј холи,
Олимпу на чудо:
Горке сузе проли!

«Шта? Прометеј плаче?!»...
Сав се Олимп диже,
И на Кавказ мрачни
С оцем Зевсом стиже.

«Опрости ми грешном»
Тешки сужник поче:
«Не знах шта урадих, —
«Опрости ми, оче!»

«Пусти ме да светлост
«Људима ускратим;
«Пусти да је опет
«Боговима вратим!»

Р. Ј. Одавић

Л. Н. Толстој о прогресу и науци

— Др. Вој. Ст. Поповић —

(СВЕРСТАК)

III.

Савремена наука са огромним успесима по свима гранама није могла Толстоја задовољити, и он са највећим фанатизмом устаје против ње, као и против сваког умног рада у опште.

Полазећи са свога гледишта, он намеће науци неке задатке, који јасно потврђују његову тенденцију, и одриче оно што она има. Таквог уверења о науци он је био и ранијих година. То доказују дела: „Ходите вѣ свѣтъ, пока естъ свѣтъ“, затим „Религија и мораль“ и т. д. У комедији „Плоды просвѣщенія“, по његову је мишљењу наука; груби спиритизам и други „маневри вѣстных ек-

сплоататора. Он му се смеје доказујући да се смеје науци и њезину представнику професору Круглосвѣтову. Он на силу намеће науци оно, што она не штити. Сахатов јесте сам Толстој, који својим питањима, пуним проиђе, доводи до контрадикција наученог професора, а Тања и несташна младеж, допунујући ансамбл, осујећују својим шалама седницу са медијумом Семеном.

У новије време Толстој је још једном сјајно потврдио све оно што је раније говорио о науци. У мартовској књизи „Сѣвер. Вѣст.“ за 1898. год. изашао је његов чланак поводом дела Ед. Шарпанитера „Савремена наука.“ Слажући се с овим научником у основној идеји т. ј. констатовању несавршености науке, Толстој је пошао још

даље, и док овај тврди да су научни закони тек приближни и одриче њихову апсолутну тачност, дотле Толстој сматра савремену науку готово са свим некорисном, јер се не брине о срећи и благостању људи; тврди да јој предмет није стварност, већ апстракције; да је сам експериментални метод науке лажан, као и метод по коме се појаве вишег реда своде на појаве нижег, т.ј. одричући јавно анализу, без које се многе сложене појаве не могу ни разумети ни објаснити; да се наука бави таквим глупостима као прављење микроскопских препарата, култивирање бактерија, истраживање х-зракова, истраживање хемијског састава звезда и т. д. једном речју да наука служи науци, а не користи т. ј. не учи људе како да живе.

Лаким, толстојевским стилем, он се са злим сарказмом смеје науци, и ја ћу привести овде читав један карактеристичан пасаж — дијалог између науке и радника.

„Прост и разуман радник, са старим и здравим смислом, мисли да ако има људи, који се целог живота уче, и који, за то што их он храни и издржава, мисле за њега, онда су вероватно ти људи заузети тиме, да изуче шта је потребно људима, и он очекује од науке да му она реши питања од којих зависи благо његово и свију људи. Очекује да ће га наука научити како треба живети, како се односити према породици, према ближњему, према туђину, како се борити са својим страстима, у што треба у што не треба веровати и много друго. А шта му вели наша наука на сва та питања? Она му свечано објављује колико је милиона миља од сунца до земље, колико је милиона колебања потребно етиру у секунди за светлост и колико колебања ваздуху за звук; прича му о хемијском саставу млечног пута, новом елементу хелијуму, о микроорганизмима, о оним тачкама руке, у којима се концентрише електрицитет, о х-зрацима и т. д.

— Али мени то ништа не треба, — вели прости разумни човек, — мени треба да знам како да живим.

— Много ти хоћеш да знаш, — одговара му на то наука. — То, о чему питаш, иде у социјологију. Пре него што бисмо одговорили на питања социјолошка, ми морамо још решити питања зоолошка, ботаничка, физиолошка, у опште — биолошка. А да се реше ова питања, треба прво решити питања физичка, затим хемијска, морамо се сложити односно форме бесконачно малог атома и како етир предаје кретање.

И људи, већином они што седе на туђем врату и којима није тешко чекати, задовољавају се таквим питањима и седе очекујући обећано; али прост и разуман радник, онај, на чијем врату седе људи који се занимају науком, сва огромна маса људи, цело човечанство, не може се задовољити таквим одговорима, и природно са сумњом пита: „Па кад ће то бити? Ми немамо кад да чекамо. Ви сами велите да ћете све то дознати кроз неколико поколења. А ми живимо сада, данас јесмо а сутра нисмо, па за то и треба да знамо: како ћемо провести овај живот. Научите нас дакле.

— Глупи и необразовани човек! — одговара на то наука, — он не разуме да наука не служи користи, већ науци. Наука изучава оно, што подлежи изучавању и може да бира предмете изучавања. Наука изучава све. То је својство науке.“ — — — Једном речју општи резиме је: наука доноси више штете него користи. Осим тога наука, по Толстоју, штетно утиче и на моралну страну младих.

— „Наука их шаље у блудне домове, вели Поздншев.

— За што наука? — упитах ја.

— Па шта су доктори? Жреци науке. Ко развраћа младиће тврдећи да је то потребно ради здравља? — Они.

Медицина му је била вазда три у оку и против ње је пуштао најотровније стреле свога оштроумља и сарказма. „Крајцорова соната“ пренува је најнесимпатичнијих одзива о докторима. Доктор-подлац, доктор-нитков, такве епитете можете врло често срести. Па ипак, поред свега тога, треба само да стегне поштованог Лава Николајевића најневинија инфлуенца, па да се одмах обраћа томе истом ниткову и подлацу за савет и лечење.

Када рекосе Поздншеву да он не воли докторе, он одговара да су му они живот погубили, и да губе стотини хиљада људи.

Медицина је, по Толстоју, лажна наука која се труди да човека повише угоји, увећа му раст, да га направи чистим, белим, ситим, лепим, ерго (ја додајем) да га учини здравим.

У приповетки „Смрт Ивана Ильича“, подсмевајући се немилосрдно дијагнози лекара, он тврди да медицина не само не може да излечи, него и стање не може да олакша.

— Па ви знате да не можете ништа помоћи, онда оставите.

— Страдања можемо да олакшамо, — одговара доктор.

— И то не можете, оставите.

Одричући позитивизам у науци,¹⁾ он вели да „човек пре него што позна, мора прво да реши да ли је важан за њега тај предмет познања и да ли је важнији од других бескрајних предмета који се око њега налазе“, — као да човек може у напред знати важност каквог било предмета, пре него што га позна.

Једини циљ, задатак науке јесте, по Толстоју, *корист*, и он грешни о основни принцип науке, по коме је циљ науке не корист, већ истина; корист пак која се добија од научних истина односи се чисто к техници.

IV.

„Прогрес штампања књига, као и прогрес електрицитета, телеграфа, јесте монопол извесне друштвене касте, користан само за људе те касте.“

Омиру, Сократу, Аристотелу, немачким скаскама и песмама, и руском епосу није, вели, била потребна штампа. Али путем предања, прелазећи из уста у уста не бисмо Илијаду и Одисеју добили у таквом облику, у каквом је

¹⁾ „О назначењу науке и искусства.“

данаас имамо, јер би их индивидуалност певача јако искварила, додајући и своје рефлексије у тренутку песничког надахнућа.

За литературу, чији је он бриљантни представник, вели, да је вешта експлоатација, корисна само њеним учесницима а некорисна народу. Сви журнало и дела Пушкина, Гогоља, Тургенева нису потребна народу и не доносе му никакве користи. За што је пак он сам писао, он објашњава овако: „Ја сам већ окусио саблазан списатељства, саблазан огромне новчане награде и аплаудирања за ништаван труд, и предао му се као средству да побољшам свој материјалан положај и заглушим у својој души питања о смислу живота свога и општег.“¹⁾

Он презире критику и своје читаоце, за то што му се они диве, а с таквим се презрењем односи и према својим делима. Он отворено говори да краде новце од публике, да је своје богатство стекао непоштенм начином. Но ја се ипак дивим белетристу Толстоју, аутору бесмртне „Война и мир“ и „Анна Каренина.“ Ја жедно гутам многе његове *chef-d'oeuvre*, и камо лена срећа да све време, које је утрошио на сумњање и негирање поклони литератури. „Његов литерарни талент смело ће претегнути скуп свију савремених литерарних талената. Његова слава могла би задовољити самог Наполеона — ту ненаситу жеђ за славом.“ (Е. Соловјов).

Његово се одрицање не задовољава само тиме што до сада наведосмо. Оно иде још и даље. Он негира и сваке друштвене реформе, а у „Крајцеровој сонати“ и породицу и проповеда безбрачност, макар и свет пропао, што у осталом, како вели, мора једном наступити и по учењима научним и по црквеним. И ту налазимо контрадикцију. Ранијих година идејална женска, по Толстоју, била је она која роди и одгаји највише деце. Узмите

сада „Крајцерову сонату.“ Ту ћете наћи да се идејалној највише приближава она женска, која се одриче породе. Па која је сада од њих двеју идејална?

Безброј разноврсних питања, на која је налазио вазда негативан одговор, ницао је у његовој глави, мешао се у хаосу, у коме је тешко било наћи критеријума. То своје стање он описује речима: „скептицизам довео ме је једно време до стања блиског лудилу, мени се чинило да осим мене нема никог и ничег на свету; да појаве нису појаве, већ представе о њима, које се само онда испољавају када на њих обраћам пажњу, и да оне однах ишчезавају чим престанем о њима да мислим.“ Наступало је и такво време кад је мисао о самоубијству била једини излаз. Он сам вели да је та мисао била тако примамљива, да је морао против ње употребљавати лукавство да је не приведе сувише рано у дело. И последња његова дела тону у мистицизму. У делима „Въ чемъ моя вѣра?“, „Такъ что-жъ намъ дѣлать?“, „Въ чемъ счастье?“ наћи ћете хаос теолошких трактата, у којима он тражи кључа својим философским погледима. У Јасно-Пољанској библиотеци „Тертилијан и Василије Велики замењују Дарвина и Маркса, а хладне, огромне књиге Спенсера уступиле су место тумачењима из Јеванђеља.“

Али поред свију Толстојевих хипербола, негација, скептицизма и антилогије (последње две особине Ломброзо и Солије сматрају као црту дегенерације), ја се клањам највећем савременом уму и не могу а да не завршим свој чланак речима чувеног руског критичара Н. Михајловског: „Сви услови живота гр. Толстоја гонили су га у страну од онога што он сматра за истину, и ако је дошао до ње, ма колико противречно себи, ви морате признати да је то мислилац поштен и силан, коме се може веровати, кога треба уважавати.“

Петроград, 1904. год.

Тропар

(ЈОВАН ДАМАСКИН)

Н оја то сладост у људским грудма
Не иде у број земаљских јада;
Ко се на земљи залуд не нада
И где је ико срећан међ људма?

Та све је варка ништавна, злобна:
Штогод смо стекли, пред смрћу стаје;
Која то слава на земљи траје
Стална и чврста и непредобна? —

Дим је и привид, непео лаки,
И све ће проћи ко вихор праха,
А смрт кад дође — чека је сваки
И без оружја и храброг маха. —

И силна рука тада је слаба,
Наредба царска пред смрћу стаје —
О прими, прими умрлог раба,
Господе благи, у рајске краје.

С.

Николо Паганини

Пред крај XVIII века школа италијанских виртуоза виолиниста осети већ своју немоћ. Давин сенов новијим школама: белгијској, француској и немачкој, правац италијанске школе, који води своје порекло још од Корели-а (1670. год.), морао је убрзо да уступи првенство новијим западно-јевропским школама. Још мало и Италија и на овом пољу губи свој значај, јер га замени западно-јевропским престиж. Кад светом променише Корели, Цемањини, Тартини, Виоти и др., Италија крајем XVIII века дала је још једно, последње, али и највеће светило на пољу тога правца музичког. Последњем одблеску Италије на овом пољу дивље се човечанство вековима. Године ће пролазити, али беспословни геније у музици, *Николо Паганини*, остаће вечито свеж у нашим успоменама.

18. фебруара 1784. год. роди се у Ценовског трговца Паганинија син Николо. Отац љубитељ музике, што је онда било у великој моди, а и сам добар мандолиниста, гурнуо је нејаком и по природи слабуњавом детету врло рано виолину у руке, како би свога синчића што пре посветио вештини, без које, по његову мишљењу, образован човек не би требало да буде.

Под оштрим надзором суровог оца мали Николо проводио је читаве сахате у свирању, а за најмањи неуспех казна је била: свирање целог дана уз хлеб и воду. Слаби организам је лако изнемогавао под тако оштрим тактом оца, и мали је свирач често после свога занимања падао у несвест. Нешто тако усиљени рад а још више даровитост убрзо су обратили пажњу многих на малог свирача. Рад са виолином продужавао се сваком даном све више; сад је већ силни рад прелазио у навiku. Већ у својој осмој години мали маестро свирао је три пута недељно у цркви и суделовао у музикалним концертима у Ценови.

Рано се појавио млади геније и у композицији. По теориском знању, што га доби од оца, Паганини је већ у осмој години компоновао сонату (изгубљену са многим његовим почетничким радовима). У деветој години свирао је соло у Ценовском позоришту; у то време свирао је и на концерту неког Маркези-а своју варијацију на рену-

бликанску песму „*Agia della campagnola*“ са огромним успехом. Даровитост његову многи су опазили и на наваљивање својих пријатеља отац га даде да учи у некога Коста, а затим и Серванта, тадашњих солиста у Ценовској цркви. Но већ после шест месеца, допуштајући много слободу своме генију, Паганини је оставио своје учитеље, утврдив ипак код њих још боље основне теоријске појмове. Одушевљен својим генијем, он је од сада постао сам себи учитељ.

Брзи успех младог свирача сваком даном је све више и више сваког удивљавао и по наваљивању вићенијих Ценовских грађана отац пође са својим сином у Парму, знаменитом у то време виртуозу Роли. Због своје болести Рола их не прими одмах већ их његова жена одведе у кабинет да причекају. На столу је била виолина и тек написани концерт. Немогући одолети својему љубопитству, Паганини одсвира *à vista* тешки концерт са таквом лакоћом и тачношћу, да Рола није поверовао својој жени да то свира дванаестогодишњи дечко. Тако даровитим дечком Рола се веома заинтересова и одмах га пошаље директору Пармске конзерваторије Перу, тадашњем чувеном теоричару, обећава да ће се и поред све своје болести и сам заузети. Пер га одмах упути старом вештом учитељу Виралоти, код кога Паганини за шест месеца ваљано прође контрапункт. Тада је Паганини написао своје знамените „*24 capriccio*.“ Ускоро Пер оде у Венецију да састави оперу, а и због болести Рола, Паганини се врати у Ценову. Прође са оцем сву Ломбардију и после опет дође у Ценову где продужи сам своје усавршавање.

Бујна природа младог виртуоза није могла више да трпи деснотски надзор оца. Паганини је непрестано гледао како да се ослободи ропства. У Луки на дан Св. Мартина велики је празник где се слеже народ готово из целе Италије. Паганини, после дугог мољења, једва добије допущтење од оца да сам посети празник. У Луки је с пуно успеха свирао, што га охрабри те обиђе некоје оближње градове, свирајући свугде са огромним успехом. Са свију страна је добијао лепе понуде, но он их је све одбијао, желећи да пропутује по Западној Европи (што му се на жалост испунило тек 1828. год.). И тако Паганини 1801. год., у својој 17. години, предузима свој самостални турне по Италији. После онакве очеве дисциплине, нашавши се на овакој слободи, он се лако одавао појединим пороцима: играо карата, пио и др. За једно вече губио је огромне приходе са својих концерата.

Од већих градова Паганини прво посети Ливорно. За концерт добије чувену виолину, израду Гварнери-а, од једног трговца. Кад му је Паганини после концерта вратио са захвалношћу, овај му је поклати: „Ја нећу да скринавим те струне, које су додиривали ваши прети. Моја виолина сад је ваша.“ — Из Ливорна Паганини обиђе још некоје градове, а после, не зна се узрок, остави ви-

олину, узев за свој инструменат гитару, на којој је достигао до великог савршенства. 1806. године он се опет лати свог старог инструмента, са којим се више није растао до саме смрти своје.

Чувени сликар Пазини (у Парми) није веровао да Паганини може *à vista* да свира и најтеже ствари. Он му предложи један врло тежак концерт: „Ова ће виолина бити Ваша, ако Ваше свирање буде одговарало самом концерту.“ Разуме се да је Паганини добио виолину, израде знаменитог Страдиваријуса. Пропутује још некоје градове, а после се прими за диригента у Лучком позоришту, а уједно је често бивао и у веселом двору Елизе Бакчилио сестре Наполеона I. Његово је чаробно свирање сваког задивљавало, а његова чувена виртуозност објашњавала се веома просто. Неки су говорили: како је он због неког убијства био дуго у тамници, и тамничар се смиловао те му дао виолину, но само са жицом „Ге“, да се не би другим жицама обесио; други опет веле, да су му у тамници због дугог свирања попресале све жице, а остала само „Ге.“ Таким и сличним анегдотама објашњавала се његова колосална техника на струни „Ге.“ Паганини је све ове гласове побијао, тврдећи да никад није био у тамници, а своју виртуозност ево како он сам објашњава:

„У Луки ја сам дириговао оркестром у опери увек, када је присуствовала херцешка породица; често сам био зват у двор, а сваке друге недеље давао сам у њему своје концерте. Принцеса Елиза никад није остајала до краја концерта, јер су хармонски звуци моје виолине и сувише дражили њене нерве. Једна врло љубазна дама, коју сам ја већ поодавна обожавао тајно, напротив, није пропуштала ни један мој тон; мени је изгледало да је такође тајна страст вуче к мени. Неосетно наша се љубав развијала све више и више. Једаред ја обећам овој дами да ћу је пријатно изненадити на првом концерту музичком изјавом љубави. У исто сам време јавио у двор да ћу свирати пијесу под именом „Љубавна сцена“, и тиме побудим опште љубопитство. Но како су се сви изненадили кад сам се са двема струнама појавио на екстради! Ја сам оставио на виолини само бас („Ге“) и квинту („Е“). „Е“ је имала да изражава осећање младе девојке, а „Ге“ страст младића, запојеног љубављу. Тако сам извео врсту страшног разговора, у коме се најнежнији тонови заглашују радошћу и страху; акорди слатко-жалосни сливају се са узвицима гнева и радости, нежности и блаженства. На крају љубавници се мире, играју „*pas de deux*“ и пијеса се завршава божанственим *Coda*. — Овај оглед имао је огромног успеха; ја нећу да описујем погледе, које ми је слала дама, предмет мојих мисли, и који су ме опијали. Принцеза Елиза осипајући ме похвалама, рекла ми је љубазно: „Ви сте учинили немогуће на двема струнама, но зар за ваш таленат није довољна и једна?“ Ова срећна мисао опленила ме, и кроз неколико недеља ја сам јавио у двор да ћу свирати сонату „*Napoleon*“ само на струни „Ге.“ У присуству многобројне публике и целог двора ја сам са великим успехом одсвирао чудновату сонату. Кантата Чи-

марози, свирана исте вечери, није произвела готово никаквог успеха. Од овога ето времена и почиње моја страст за „Ге“ струну. Нису се могли наслушати мојих композиција у томе духу написаних. Како је тешкоћа бивало сваки даном све мање и мање, то сам на крају и достигао ту лакоћу на „Ге“ струни, која не треба ни у колико да вас задивљава.“

Тамновање Паганинија сви су мешали с тамновањем младог полског виртуоза Дурановског, који је лично па Паганинија, и који је заиста био у тамници због убијства своје љубавнице.

Око 1808. године Паганини остави Лучки двор. Пропутује некоје градове и зажели да да још један концерт у Ливорну, где је у почетку своје славе онако сјајно свирао. Овога пута деси му се мала непријатност. „Кад сам давао свој концерт у Ливорну, пише он: пред излазак на екстраду поче да ме жуљи обућа, због чега сам нахрамљивао. Публика поче да се смеје. Кад сам почео свирати свој концерт, падохме обе свеће с пулта! Код публике још већи смех. Напослетку, после првих одсвираних нота, прште ми струна „Е!“ Смех публике све већи и већи. Но ипак сам одсвирао са трима жицама и произвео фуорор.“

Из Ливорна оде у Тоскану-Ферару. Спремао се да концерт приреди са још једним својим другом, а обећа им своје учашће и г-ђа Марколини, чувена певачица. Но баш пред сами почетак она откаже због болести. То Паганинија веома наљути, те потражи учесника да попуни репертоар. На велика наваљивања прими се г-ђа Палерини, са леним гласом, но која је јавно излазила само као балерина. На концерту се г-ђа Палерини збуну, глас јој задрхта, и кад се публика почела већ да смеје, Паганини јој прилази и полунесвесну одводи са екстраде; још нису успели ни да оду, а из публике се чуло звиждање. Такав инцидент страшно наљути Паганинија и он објави публици да жели да заврши концерат музикалном шалом. Чудноватом вештином он је изводио на виолини гласове разних животиња: лавез паса, кукурекање петла, маукање и т. д. При свршетку дође до самога краја екстраде, баци своје гудало на „Е“ иза кобилице, преведе њим преко струне једним ударом и убрзо пређе на „Ге“, услед чега врло чисто произведе „хихан“ (погрдно име Фераре, којим је називљу селаци). „*Questo è par guello ha fòschiato*“ („ето вам за звиждање“). Паганини је очекивао смех код публике, али оваква увреда веома ражљути слушаоце и они сви појуре к екстради; али дотле се он срећно уклони. Тако је прошао први и последњи Паганинијев концерт у Ферари.

1813. године Паганини оде у Милано, где је већ раније бивао. До тога времена он је већ успео да задовољи опште симпатије, а Италија га је прозвала првим виртуозом његова доба. Ову целу годину проведе у Милану као директор новооснованог филхармоничког друштва „*Orfei*.“ Милано је најбоље оценио дар великог виртуоза, где је он најрадије и најчешће бивао. 1814. год. оде у

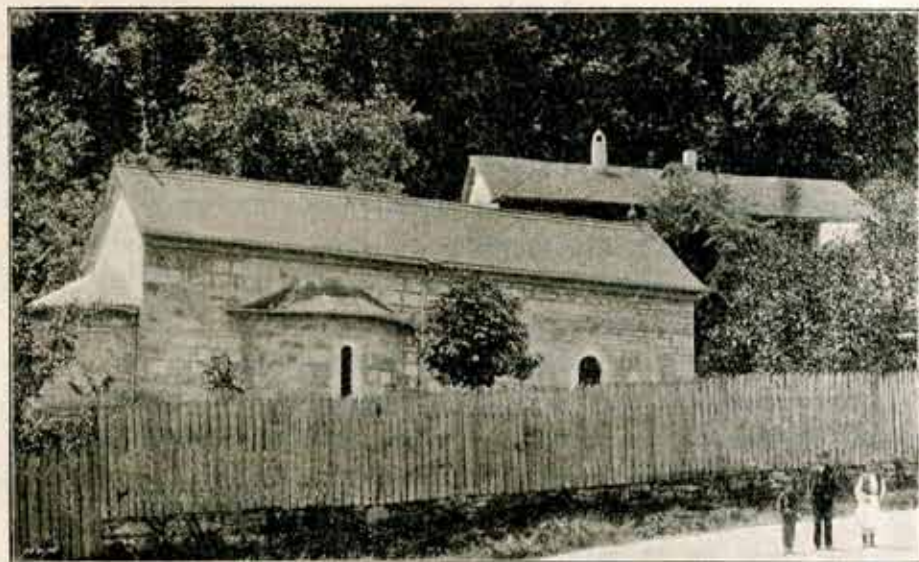
Ценову, но ускоро се врати опет у Милано, позван на борбу јединствену у историји музике. Као супарник појавио се Лафон, чувени француски виртуоз. Свирали су заједно Крајцеров концерт, после је Лафон свирао варијацију на тему неке руске песме, а Паганини своју варијацију „La Streghe“ („Игра вампира“, варијација на тему из балета „Noces de Benevento“, музика Сисмајера). Публика је обојици силно аплаудовала и сви, истичући лепоту звука Лафоновог инструмента, признали су технику Паганинијеву недостижном.

После свог дужег бављења у Милану, Паганини 1818. год. предузе велики свој турне по Италији. Посети многе веће градове, Флоренцију, Болонју и Напуљ, а 1821. год. оде у Рим. Овде се ускоро разболи, и две године није се појављивао на екстради; но ово време није ипак пролазило узалуд. Недостижни геније усавршавао се све више и више у својој чаробној техници. После болести оде опет у Милано. Један га стари пријатељ унута, да ли је за ово време постигао што у техници. „Ствар иде добро, одговори му Паганини: сада свирам и без праћења оркестра, замењујући га сам“ (свирајући агео и *riciccate* производи разноврне акорде). 1825. и 26. год. проведе у Палерму, где му се роди ванбрачни син Ахилес, од Антоније де Бијанки, његове верне савутнице. 1827. год. оде у Рим. Захваљујући огромном успеху, папа Лео XII учини га кавалером златних мамуза — одличје, којим су одликовани само Моцарт и Глук. У Риму га је слушао и кнез Метерник и предложи му да посети Беч, проричући му унапред успех. После толиког времена, Паганинијева младичка жеља дође напослетку до остварења. Он одмах обећа да ће у што скоријем времену посетити тадашњи центар све музикалне Европе. Одмах оде у Милано, где се припреми за далеки и давно жељени пут. До тога времена у Беч су већ стигли гласови о генијалном виртуозу.

Први свој концерт у Бечу дао је Паганини 29. марта 1828. год. и примљен је са највећим ентузијазмом. Не само признање образоване публике, већ и свих тадашњих Бечких музичара, па чак и царског двора, удостојило је славног маестра. Боравак његов у Бечу био је епоха у моди: одмах су се појавиле рукавице, машине, мириси и др. све „à la Paganini“, јестива, удари на билијару (и ако он сам није никад играо) и много других ствари. Његове бисте од шећера и масла украшавале су готово све излоге. Излазиле су дуванске кутије, цигаре и др. са сликама Паганинија. У част његову изливена је у Бечу и медаља: с једне стране његов лик с натписом *Nicolaò Paganini. Viennae MDCCCXXVIII*, а на другој страни виолина и гудало на потној књизи, где је била исписана једна из његових арија. Љубомора бечких виртуоза већ

се појавила и многи су се старали ма чиме да понизе славу дошљака Италијана. Други су опет гледали на његово свирање као на свирање чаробника и на тај начин објашњавали и износили гласове о неким чаролијама у његову свирању. Убрзо се пронео глас о некаквом убијству, које је Паганини извршио над својом женом, но кад је он то оповргнуо изјавом да се никад није ни женио, онда се то пренело на његову љубавницу.

„У Бечу се пронео смешан глас о мени — пише Паганини, — ја сам свирао тада своју варијацију „La Streghe“ („Игра вампира“) и произвео велики ефекат. Један господин, како су ми га описивали, блед у лицу, са меланхоличним и нервним погледом, говорио је јавно да се моме свирању не диви, јер је лепо, вели, видео, док сам ја свирао варијацију, поред мене ђавола у црвеном оделу, с роговима и репом, који је управљао мојим гудалом и руком. Његова велика сличност с мојим цртама лако му је објаснила моје порекло!“

Манастир Буково

Други су опет проносили гласове о некаквом чаробном штанићу, који су видели у рукама виртуоза на месту гудала.

После првих концерата у Бечу слава генијалног виртуоза брзо се разнесе по свој Европи. Свугде су га очекивали са грозничавом нестрпљивошћу. Из Беча Паганини оде право у Праг; али га у Прагу не дочекаше с онаквим ентузијазмом као у Бечу, а критика се чак усуди да његово свирање прокритикује. Неуспех се његов тумачи тиме, што је Праг у свему, а особито у музици, конкурисао Бечу, и, разуме се, није хтео да призна оцену Бечких критичара. Осим тога цене су биле баснословно скупе, а сам Паганини нерадо је давао бесплатне билете читавај чети журналиста и критичара. То је веома утицало на виртуоза и он убрзо остави Праг, изговарајући се на зубну болест!

1829. год. Паганини посети Берлин, Дрезден и Варшаву. Свугде су га дочекивали са великим поштовањем, што је све врло годило Паганинију, необичном љубитељу ласкања.

По свој Немачкој дочекивали су га свечано. Многи су градови слали депутате да умоле великог уметника да их посети. Из Немачке Паганини обиђе још некоје градове у Холандији и Белгији, а затим се настани у Франкфурту, где је проживео читаву годину.

У Паризу су га очекивали са нестрпљењем, по он га је посетио тек 1831. год. До његова доласка новине су обавестиле Париску публику о најмањим ситуацијама из његова живота.

„.....Париз ће се ускоро дивити великоме таленту Паганинијеву — пише у то време Андерс у својој књизи о животу његову. — Проћи ће неколико дана и ми ћемо чути оне чаробне звуке који су довели Италију и Немачку до таког усхићења; сами ћемо осећати слатко опијање, које је овладало његовим слушаоцима, и ми ћемо се пожурирати да потврдимо једногласним узвицима високо мишљење о њему, коме смо ми до сада веровали само по чувењу.“

После првог концерта у Паризу, ево како се одазива француска „Музичка Академија“ о њему: „У почетку нису веровали чудесима, која је он производио својим гудалом; после су почели да одричу чак и његово биће! Чудна судбина! За живота бити баснослован!..... Паганини је јединствена појава у свету музике, оделита, која има особито, једино њој назначено место, и они који не добише то место треба да се теше исто тако као и ми, што нисмо тако лепи као Аполон..... После свега од нас се без сумње тражи суд о овоме чуду. Кад бисмо почели да говоримо о његовим претима, који јуре као муња по струнама, о ономе неинструменту, који као сам да се држи, док чаробна (нема згоднијег израза!) рука скаче и лети по њему у свима правцима са невероватном брзином; кад бисмо рекли да ти звуци нису арија, нису песма, већ особити језик, којем је уметник научио свој инструмент; кад још додамо да његово свирање не наличи ни на шта до сада чувено, да она надмашује свако уображење; да овај човек поново ствара музику, да она не припада ником другом, већ само Паганинију; да му је сав музикалан свет подчињен, — то нека и тада не мисле, да смо, у колико било, достигли истину. Треба сажалевати свакога који је имао могућности да чује, а није чуо! Зар је геније тако обична ствар, да се не јури стрмоглавце тамо, где ћете га у истини наћи? Но то није све: и сам овај човек је чудна појава, он носи на своме лицу отисак свога талента, који се прелива у најоригиналнијим бојама. Нечувена скромност у понашању, изгледа да му је дата насупрот сили и дрскости његова гудала. Једном речју, Паганини се може назвати надчовском. Реците да ли много и често виђате велике људе?“ (Revue de Paris. 1831. Tome XXIV № 2).

Из Париза Паганини оде у Лондон, где је дочекан такође са великим почастима. На првом концерту остало му је чисте добити 3000 фуната стерлинга (око 40.000 динара).

1834. год., после свог концерта, Паганини се, иначе већ изнурен од тешког пута, разболи, а са тим се прекида и његово музикално турне. Европа се није више могла наслађивати чаробним звуцима највећег виртуоза, коме је она признала првенство. Паганини се настани недалеко од Парме на своме имању, где је и живео до смрти. Још неколико концерата у Милану и Ценови и један у Пијаченци у корист сиротиње, и каријера Паганинијева се завршава. Но Паганини се ни у самоћи није одвајао од своје виолине: она му је била мила друг до саме смрти; последње своје часове провео је са њом у руци, са њом је и умро 27. маја 1840. године.

Свештеник, који га је исповедао и у чијем је присуству и умро, уверавао је да је видео нечастивог како је излетео из тела виртуозова! Вели да је нечастиви веома лично на самог Паганинија. То, а и друге анегдоте о његовој чаробности биле су узрок, због чега месни епископ није допустио да се чаробник сахрани по хришћанским обредима, а што је учињено тек са нацимим допуштењем.

Паганини је после своје смрти оставио своје ванбрачном сину Ахилесу 2.000.000 франака. Велику је суму оставио такође својој сестри и некојим рођацима. 2.000.000 франака наследио је композитор Берлиоз; а своју љубљену виолину, Страдиваријус, поклонио је своме граду Ценови, где се и данас чува у стакленом ковчегу и показује љубонитним путницима.

*

По својој спољашности Паганини је био сувољав, слаб, средњег раста, са дугом црном и густом косом, великом несиметричном главом, упалим очима, погледом меланхоличним али ниуколико оштрим, већ више бојажљивим. Образи бледи, цело лице покривено меланхолијом и озбиљношћу. До крајности нервозан и осетљив према најмањим непријатностима. „За време свирања, — говорио је он: ја се цео мењам“. После концерта осећао је изнемоглост и грозницу; по неколико дана није могао да се умири. Од ране младости боловао је од нервног растројства. По цео дан лежао је понекад у несвесном стању. Једном, за време такве несвестице, још док је био мали, родитељи помисле да је умро, окупају га, обуку и кад су га већ хтели да положе у мртвачки сандук, он се поврати.

Кожа му је била веома танка и нежна. Свака мала измена у температури изазивала је у њему велике промене. Најмањи шапат могао је лако да чује, а силнији разговор задавао му је болове у уху. Лево му је раме било више од десног, због чега му је десна рука изгледала дужа. Прсте на руци могао је да превиди тако силно да је шаку додиривао.

Наклоност к музици у Паганинију се врло рано појавила. Још као мало дете увек је одлазио од оца, кад је овај хватао нетачне акорде на гитари. Црквена звона у њему су будила чудновато осећање и увек се предавао дубокој меланхолији, а оргуље су му наводиле

сузе на очи. Већ из ране младости са чудноватом тачношћу свирао је à vista. Доцније је говорио да може сваку ствар одсвирати која му се поднесе. Једном, свирајући неку ствар у цркви, падну му ноте с пулта, неко их подиже и из непажње метне наопачке. Паганинију није ништа сметало да до краја одсвира ствар, читајући добро и обрнуте ноте. Врло је вешто и лако свирао на неудешеној виолини. Сам је врло ретко свирао. Георг Гирс, који га је две године непрестанце пратио и живео у непосредној његовој близини, прича, да га никад није чуо да сам свира.

Нема човека о којем би се за живота толике анегдоте распрострле као о Паганинију. Његово заиста чудновато свирање побудило је многе да посумњају у његову природну моћ. Убрзо су се распрострла причања о некаквим натприродним и чаробним силама. Многи његови првобитни болесни слушаоци виђали су око њега нечастиве духове који су помагали чаробнику. Све је то гонило многе да траже поуздане документе о његовом пореклу у Ценови. Можда то, а може бити и који простији узрок, који нам Паганини на жалост није оставио, учинило је да је и он сам веровао у своју натприродну моћ.

У врло лепој биографији Паганинијевој ево шта нам прича Шатки: „У нашим разговорима Паганини је често говорио, да ће некад, кад већ изнемогне од путовања и старости, склонивши се у мирни крај, отуда јавити свету тајну, у чију истинитост музикални конзервативци пишу никад ни сумњали; тајну тако позитивну, да ће човек кроз три године рада, благодарећи њој, достићи степен савршенства, који се при обичним начинима достиже тек у току од десет година. Некада сам се и ја претварао као да све то примам за шалу, али он ми је понављао

увек озбиљним тоном: „Кунем вам се, да сам рекао праву истину, и овлашћујем вас да објавите моје обећање. Једини само музичар Чиадели у Напољу зна моју тајну. Дуго је времена он свирао обично на виолинчелу и био обичан свирач. Ја сам у његову раду узео живог учешћа и решио да му откријем ову тајну, и шта? Не више од три дана и он се сасвим преобразио. То је био препорођај заиста чудновати. Уместо да води гудалом по инструменту као обичан ученик, он је почео да задивљава своје слушаоце тоновима најчистијим и најпријатнијим“.

Сам Паганини причао је о успесима своје тајне ово: „Сину Камила Сиварија трговца из Ценове било је тек 7 година кад сам га ја почео поучавати у музици. Кроз неколико дана он је већ правилно свирао некоје мале песмице, и сви су повикали: „Паганини учини чудо!“ Кроз једанаест дана он је свирао пред публиком. Разуме се, ја морам рећи да је његово правилно музикално осећање олакшавало учење. У осталом, кад се моја тајна прочује, тада ће уметници почети верније испитивати особине виолине, инструмента који је сто пута богатији него што обично мисле о њему. За откриће своје ја сам обавезан не простом случају, већ правилном проучавању. Доћи ће време када ће се усвојити мој систем учења; садашњи метод, при коме се старају више да заморе ученика него да убрзају његов успех, уступиће место моме, који тражи само редовно вежбање у току од 5—6 сах. дневно. Права је заблуда тражити тајну у начину мога удешавања виолине, или у моме удару гудала. Треба имати намети, на се користити мојом тајном“.

Петроград.

Драг. А. Мил.

Општаја

Јутро свиће,
Испреплиће
Златом сиви луг:
Све се буди
И све жуди
За уранком,
За пропланком;
Синђир звечи,
Пјесма јечи —
Ратар спрема плуг...
Зора руди,
Земљу буди,
Звони тичји пој;
Магла лака
Из сумрака
Загреб.

До увија,
Све упија —
Биље мири,
Мир се шири
По долини свој...
Из њедара
Цвијетног жара,
Из слађана сна:
Кроз низину
И тишину
Поток хуји,
А славуји
Ситно поју
Пјесму своју
С бола слађана...

Само једно
Биће б'једно
У очају свом
На крај села
Покрај врела
Стоји јадно,
Бл'једо, гладно:
Зној га мије,
Туга бије —
Напушта свој дом...
Срце мрије
Сузу лије...
Оте му се крик:
Збогом, село
Невесело,

И огњиште
И гариште!
Браћо! данас
Оставља вас
Обескућеник...“

Јутро свиће,
Испреплиће
Златом шарни крај:
Све се буди,
И све жуди
За уранком,
За пропланком —
Само неко
На далеко
Тражи завичај...

Душан С. Ђукит

Амајлије

(из туђег киза)

LI

Што ко не разуме, —
Добити не уме.

LII

Није доста само знати,
Већ примене треба дати:
Није доста само штети,
Уз то треба још и смети.

LIII

Човештво нам родитељи даше,
А човечност васпитање наше.

LIV

Ни од чега нешто
Не створише људи;
И моћ се не даје,
Већ се само буди.

LV

Увек ми је дража она младост
Која сама по свом путу блуди,
Него л' она која безбрижнички
Право иде стазом других људи.

LVI

Судба наша —
Горка чаша!
Таман дух нам своју зрелост дочне,
А тело нам већ венути почне!

LVII

Праву љубав у срцу имаде
Само онај ко воли без наде.

LVIII

И у самом блату прави алем блиста,
И с прљавих уста истина је чиста.

LIX

Није тешко до истине доћи,
Ал' је тешко с њом кроз људе проћи.

LX

Једити се — значи
(Ево сам пресуди):
Светити на себи
Грешке других људи!

Превео О.

Изгубљени лек

— Даница Б. Улићева —

У дивној градини растао је бокор ружа. Поред њега
расла је и нека травчица. Није имала ни цвета ни ми-
риса, те се губила пред раскошном лепотом мирисних ружа.
Једнога дана дође девојче и узабра руже. Случајно опази
и травчицу. — „Што ће ова гадна трава поред овако
лених ружа, — само квари њихову лепоту!“ И љутито
нишчува јадну травчицу па је баци, а узабрате руже метну
у прекрасну вазу, напуњену водом, коју стави у соби на
мали, лепо украшени сто...

Бољан јој мали брат. Сви се ужурбали, траже лека.
Мати отиде ружину бокору и загледаше око њега. Тра-
жила је ону травчицу која је била лековита, али које
више не беше под бокором. Јадна травчица лежала је у
блату увехнута и згажена. Ружин бокор развио из пуцо-
љака поносите руже, па мирисе да угуши мирисом. Мати
га и не погледа, јер он јој не може излечити синчића.
У соби, поред сточића на ком је ваза с ружама, стоји
она, сестра малог болесника, и гледа руже, као да од
њих тражи лека за свога братића.

Руже још лепе и поносите — гледају је, милују ми-
омиром својим, али лека не дадоше.

Слепо девојче

— Ј. Ренер —

Величанство пролећних боја за њу не сија, ни један
сунчани зрак не продире у њену ноћ. Па ипак, шетајући
узаном стазицом, осмехује се она срећно и задовољно. Лико
узвијене главе, уживљује се полако у природине тајне.
Живот са свих страна трепери тихо, тихо, само њезину
уху приступачно. Она чује отварање пуцољака, лепршање
лентирових крила, шуштање сламке и пролетање бубица....

Чује фино зрикање попца, зујање бумбара, чује дрво,
што је тамо на дну поља, како се јавља шумором лишћа.
Чује чак и звуке вредних и медом претрпаних пчелица;
и из близа и из далека, са песмом и звуком, продире
Пролеће у њезину душу.

Где, како се осмехује! Можда је њена слепоћа и
дубље и боље видела него твоје отворене очи које у свих
ствари, увек и једино, виде само боју и светлост....

С немачког превела А.

Милоска Венера

— Ј. Ренер —

Мала дворница, у којој је она, полумрачна је. У
дубини њеној спуштен је затворено-црвени баршун, из
кога се јоште живље издваја бели мрамор.

Седиш на клупи са десне стране овог ремек-дела. Ослонио си се на зид и губиш се у посматрању Венерине главе.

С какве се висине осмехује на те! Око тебе је мир, потпуни мир, немирни и егзистични свет бежи те далеко, далеко....

Осећаш се као да је стари човек изумро у теби, а из његових развалина подиже се нови човек: човек чистих осећаја и самосталног мишљења. Заборављаш се, а поред себе и све своје ситне бригае и муке; и сав терет свакодневна живота тоне у дубоко море....

Осећаш се тако лак, тако слободан — виноу би се, јер ти се отвара небо вечите светлости, и ти летиш....

* * *

Да, пријатељу, жена зна све своје обожаваоце, она их је све видела својим духовним оком....

Ни једно срце овога света, које куца за женску лепоту, њој није скривено; оно је њено, сасвим њено....

Ах, колико само та мала, лепа глава има да упамти, да не би заборавила толике победе своје!

А њена је лепота од сваке победе и поноснија и заповеднија и моћнија....

Женска лепота, као и човекова снага, тражи успех, да би ојачала, да би продрла до оне велике, мирне самосвести, која је, може бити, њена последња посвета.

У том и јесте тајна вечите лепоте Милоске Венере: јер њена победа не престаје, њене лепоте неће никада нестати!

*

Ти ћутиш, Милоска Венера!

Твоја се мраморна уста осмехују, али без и једне речи; твоје мисли и твоји осећаји остаће заувек неизказани.

А то је добро, дивна жено! Кад би отворила своје усне — можда би изговорила какву глупост, и све би дражи нестале.

Паметна си, Милоска Венера, јер знаш да је ћутање говор лепоте!

С немачког превела А.

Севастијан, митрополит скопаљски и егзарх Горње Мизије. Прерава смрт пређашњег митрополита скопаљског, покојног Фирмилијана, на кога се са сиреме и других добрих особина његових много полагало и много од њега очекивало, ожалостила је и забринула била све родољубе. Мало је у српској цркви богослова и свештенослужилаца Фирмилијанова гласа, а и данашње тешке прилике за Србе у Турској природно су изазивале слутњу, да се не само не ће наћи достојна замена покојном Фирмилијану, него да ће у опште тешкоћи са избором ма ког Србина за митрополита. Свима су нам се у памћењу ређале слике оне дуге и очајне борбе Срба Скопаљаца, која је претходила избору покојног Фирмилијана, као и многогодишњег одлагања и онако, како само фанариоти могу, пакосно изведеног посвећења покојникова, па смо са зебњом очекивали сличне појаве и око пекрелог новог владичанског питања у епархији скопаљској. Али срећна кандидација, брзи избор, а одмах за тим и свечано посвећење високопреосвећеног Севастијана за митрополита, обрадовало је сваког Србина и улило нове наде за црквено-школски напредак у централној епархији српског живља у Турској.

Високопреосвећени Севастијан, у миру Спасоје Дебељковић, родио се на Спасов дан 1869. године на символичном Косову, у стародревном селу Лишлану, где је

некад била једна од првих епископија српских и које место и сада краси најстарија хришћанска богомоља у оним крајевима. Основну школу свршио је у свом селу, Богословију у Призрену, а Учитељску Школу у Београду. После тога је учитељевао у Љубижди, селу један сат удаљеном од Призрена, и у градовима Призрену и Пећи. Кад је остао удов, из жеље да се сав посвети служби својега народу, није се хтео поново женити, већ да оставку на учитељску службу и 30-ог новембра 1894. године ступи у монаштво, дакле у чин, у коме, ослобођени породичних брига и заклоњени црном ризом, истински родољуби и предани народном делу и његовој будућности радници најпотпуније могу да се одуже својој позиви. Да би се још боље спремно за службу својога народу, оде у вишу Богословију на Халки, код Цариграда, коју је свршио као један од најбољих њених ученика. За време школовања израдио је и на грчком језику две монографије из историје српске цркве. Прва је о преласку Срба и Хрвата у хришћанство, а друга о сеоби под патријархом Арсенијем Чарнојевићем и о оснивању српске аутокефалне митрополије Карловачке. Треба напоменути и то, да је г. Севастијан први, а за сад, на жалост, још и последњи Србин који је потпуно и без сваких олакшица и попуштања свршио ову знамениту богословску школу. Необично

напорни рад и строги монашки подвизи у интернату ове школе су му мало подрили здравље, али Божја помоћ и благослов, молитве обрадоване пастве његове, регуларни и пажљив живот, који проводи овај у сваком погледу један од најчеститијих духовника наших, и душевно задовољство, које ће га хранити успехом у раду на онако плодном и благодарном делу винограда Господњег, обновиће му снагу, те ће за дуго и много година светлито делима својим са трона, на коме се све до недавне прошлости изређало толико великих јерараха српске народности.

Богате личне врлине г. Севастијана, солидна спрема, отмено васпитање, а нарочито порекло његово и познавање народа, потреба народних и прилика онамошњих, све то улива наде да ће он бити један од најзнаменијих црквених старешина српских, и да ће брзо и осетно кренути напред црквеност и просвету своје епархије. Рођен на светом земљишту, пуном значаја и успомена Косову, где и свака травка казује много, сва природа и живи мученици што се крећу у њој васпитавају у србовању и хришћанству, он је кроз школу и досадашњи свој јавни живот ону наслеђену љубав према пастви своје крви и осећаја преобразно у свесно начело свога карактера. Љубав много може, рекао је Спаситељ, а искрена и чиста љубав архипастира према онаквом честитом народу, какви су Срби у скопској Црној Гори, Горњем и Доњем Пологу, Прешеву, кумановским и другим крајевима скопљске епархије, може с народом и за народ све да учини.

Продавачица (сликао Т. Рали). — За наше прилике мало необичнији сликовни садржај, али у Грчкој врло честа појава. — Т. Рали један је од највећих мо-

дерних сликара у Грчкој, те је угодни случај хтео да овај његов рад буде и први из грчког сликарства у „Новој Искри.“ Рали је ученик француских мајстора, а познат је као творац реалног жанр-сликарства грчког. —

Мржња (сликао П. Вучетић). — Г. П. Вучетић, наш приморац, настанио се од пре кратког времена у Београду и већ је отпочео свој сликарски посао. Кроз неколико дана приказаће се Београђанима изложбом својих досадашњих радова, којом ћемо приликом донети и опширнији извештај о изложеним сликама. — „Мржња“ је један од његових ранијих радова, који показује несумњиву оригиналност у избору предмета, а израда је привукла одличну пажњу сликарских купаца, те је убрзо ова слика и отишла у туђинске руке. —

На путу. — Село није далеко, још мало само па ће стићи. Дан је леп и ведар, па се може и лакше ићи. Родитељи се не морају бринути, а ако би се баш и забринули, носе добре вести, па ће се брзо расположити. —

Николо Паганини. — Види у овом броју чланак.

Римски гроб. — При скорашњим приватним откопавањима у Костоцу нађен је овај римски, врло добро очувани гроб, који је сада у власништву г. Ђорђа Вајферта, индустријалца из Београда. —

Манастир Буково. — На три четврти сата југозападно од Неготина лежи у красној шуми, код врло лепе воде, овај српски манастир. Не зна се кад је грађен, а исписан је године 1684. Познат је веома са своје виноделске и воћарске школе. И ако је, по архитектури, неугледан, знатан је са снажног подржавања српског покрета за ослобођење.

Х Р О Н И К А

* Наштампана је и може се добити у књижарници Св. В. Цвијановића „Статистика Краљевине Србије. Књ. XII. Попис домаће стоке у Краљевини Србији 31. децембра 1900. године. Са 8 картограма и 4 диаграма.“ Књига је на 4°, XL + 520 страна, а цена је 14 дин. —

* У Тршићу подиже се нова основна школа у спомен Вука Караџића. Општини ће помоћи Професорско Друштво са 3000 динара до сада покупљених прилога и Учитељско Удружење са 1757. динара. —

* Уредништво „Слободе“ (Сан-Франциско) штампало је у свом издању „Пјесме Лазара Симовића Бурића.“ —

* Срп. Краљ. Академија Наука и Уметности одредила је, из фонда архимандрита Нићифора Дучића, награду од 900 динара г. Ристи Николићу, асистенту Географског Завода у Београду, за спис „Опис Пољанице и Клисуре.“ —

* Српско Девојачко Коло (Панчево) и даље марљиво наставља свој рад. На последњем састанку предавао је учитељ Ст. Милосављевић „О васпитању деце“, а после тога једна чланица прочитала је приповетку Стевана Сремца „Зона Замфирова.“ —

* У Вршцу је почео излазити „Полет“, лист за поуку, забаву и педагошку књижевност. Уредник је М. П. Павловић, а главни сарадник Исаје Митровић, учитељ. Лист излази једанпут месечно, а годишња му је цена 3 круне. —

* Мил. М. Дачић, учитељ Јошешачки (пошта: Лешиница) штампала књигу „Споменица на прославу стогоди-

швице првог устанка.“ Књига је написана за децу, изнеће до 4 штампана табака, а цена ће јој бити пола динара. —

* „System der direkten Steuern in Serbien“ наслов је инаугуралној дисертацији за докторску диплому Велизара С. Јанковића. Штампана је ове године у штампарији Г. Шада (Берлин). —

* Стеван Бошковић, инжењерски мајор, израдио је карту руско-јапанског ратишта, која се већ продаје по 1 динар. Половина чистог прихода намењена је руском Црвеном Крсту. —

* У издању књижаре Браће М. Поповића (Нови Сад) изашла је књига „Nasradin-hodža, njegove šale, dosjetke i lakrdije, od Mehmeda Tewfika.“ Цена је 1-50 круне. —

* 12. о. м. приредило је српско академско друштво „Зора“ (Беч), као други део прославе стогодишњице српског устанка, концерт с играњем. Поред веома лепога концертног програма, истакао се и говор санд. мед. Гер. П. Ивезића о првом српском устанку. —

* Владимир М. Ђорђевић, учитељ музике и певања у Јагодинској Учитељској Школи, штампао је ове своје најновије композиције: „Драге успомене“, валцер за гласовир; „Чезња“, мазурка за гласовир; „Три српска кола“ (Гинино, Узданица, Вељино). Свака је од ових композиција засебно штампана, и продаје се по 1 динар или круну. —

* У издању књижаре Срећка Јовичића (Шабан) изашао је веома zgodан и прегледан упутник за школски рад. Садржај је: Важније и педагошке и методске напомене у опште, Важније напомене за наставне предмете понаособ, Распоред часова, Распоред наставног градива и његово завођење, Попуњен образац за првих пет недеља, Празан образац за даље вођење целе године, Шта треба да има свака учитељева, школска и ђачка књижица, Важније напомене о чувању здравља у школи, Школски ред, Преглед школе и напомене школског надзорника, Школски летопис. —

* Изашла је књижица „Да ли се српска пећска патријаршија год. 1776. канонички укинула и коначно угасила и ко јој је црквено-правни наследник.“ Ову историјско-законичну расправу написао је Ђура Вукичевић. Признавши књижици прегледност покупиеног материјала, критичар у „Бранику“ осуђује нишчево мишљење: да је предлог Иларијона Руварца о успостави српске патријаршије као црквено-правне наследнице пећске патријаршије неоснован и неоправдан. —

* Капетан Милан Вукашиновић (Пирот) штампао је књигу: „Пионирски радови код пешадије.“ Књига има 3 штампана табака са 28 слика. Цена је 60 пара дина. —

* Професор А. И. Јацимирски (Петроград, 1904.) штампао је веома исцрпну студију „Григорій Цамблак. Очерк његовог живота, административне и књижевне делатности.“ 8°, стр. VI + 501. Цамблак је бугарско-српско-влашко-руски књижевник краја XIV и почетка XV века. —

* Генерал-лајтнант А. Ф. Ритих (Петроград, 1904.) штампао је своју студију: „Славјанскија нарѣчја въ юго-западној Европѣ“ са статистичким таблицама.

* У 5. овогодишњем свеску „Извѣстја С. Петербургскаго Славянскаго Благотворительнаго Общества“ штампани су ови чланци који се тичу нас Срба: 1. Реформе въ Черногорји (III чланак), од Р-ца; 2. Руская благо-

творительность Сербји въ XVI в., од проф. А. И. Јацимирског; 3. Сербја на рубежѣ новой эпохи, од проф. М. Павловића. — У прилогу су неколике на руски преведене песме Змаја Јовановића, Јове Илића и Војислава Илића. Превео их је Српкије Штајн. —

* У 12. броју „Нове Искре“ за прошлу годину штампан је реферат г. Г. П. Ивезића о преводу Ј. Бекмана „Serbische Erzählungen von Lazar K. Lazarević.“ Утврдивши огроман број кардиналних погрешака у преводу, г. Ивезић није се задржао само на том. Пошто је тај превод штампан у „Universal-Bibliothek“, обратио је пажњу и издавачкој фирми Ф. Реклама јун. на недостојно немачко рухо Лазаревићевих приповедака. Издавачка фирма Рекламова, уверивши се о истинитости свих напомена, поверила је г. Ивезићу приређивање другог, поправљеног издања, а све оне многобројне, непродате примерке првог издања повукла је из продаје и уништила. Друго издање (не разумемо само за што то није и означено) већ је пред нама и превод је управо онакав какав и треба да буде, кад је везан за име Лазе Лазаревића. Г. Ивезићу (којега се име не види нигде у овом другом издању) искрена хвала, а фирми Рекламовој служи на част што је погрешке несавесног преводноца овако брзо поправила. —

* Изашла је из штампе друга књига приповедака Петра Кочића „С планине и испод планине.“ Цена је књизи 1-30 круна (1-50 дина.). Књижицама 30%. Новац ваља слати на адресу Ђ. Букинац, канд. мед. (Wien, IX-4 Schubertgasse G. M. 4.). —

* 13. о. м. приказан је у Народној Позоришту нов комад г. Драгутина Илића „Незнани гост“, драма у три чина. —

* Из „Народног Здравља“ засебно је одштампана расправа Д-ра Д. Г. Поповића „О исхрани.“ Књижица има 16 страна, а продаје се по 0.20 дина. —

* М. Ј. Путниковић, свештеник у Коларима, штампао је и наменио пастви својој две популарне расправе: „Празноверство“ и „Верујте у Бога.“ Лепо пример савесног вршења свештеничке дужности. —

* „Друштво за сузбијање алкохолних пића“ имало је у 1903. год. прихода 734.25 дина. а расхода 585.40 дина. Орган друштвени, „Трезвеност“, излази и ове године једанпут месечно, а годишња му је цена 2 дина. (2 круне). Чланови добијају лист бесплатно. —

* А. Александров, професор у Казанском универзитету, штампао је своју политичко историјску студију „Император Александръ II, южные славяне и Македонія.“ Цена 20 копејака. —

* Госп. Р. Мисита, хороваћ српског певачког друштва у Доњој Тузли, спрема за штампу низ класичних (епских) хорова за мешовити и мушки збор. У првом свеску биће: 1. Збор сељана, из Сметанине опере „Продана невеста“; 2. Свадбени хор, из Вагнерове опере „Лоенгрин“; 3. Збор поклоника, из Меилове опере „Јосиф у Египту“; 4. Збор мрнарца, из Мансеове опере „Карло Велики“; и 5. Збор ловаца, из Веберове опере „Стрелац вилењак.“ Овај први свезак имаће више од 10 страна, а цена ће му бити 5 круна.

* Дим. В. Ст. Нишлић, власник и уредник листа „Позориште“, јавља да пише дело: „Грађа за историју Нишког позоришта.“ Моли пријатеље да му шаљу податке (своје или новинарске извештаје). —

* Г. Драгутин Ј. Илић, књижевник, написао је нов комад у једном чину „Три депутације.“ Материјал је при-

из живота Бранка Радичевића, а први пут ће се представљати у Новосадском Српском Народном Позоришту. —

* „Јутро једнога Бога“ наслов је књижици од неколико листића што их је написао Војислав Јовановић. Књижица је цена 0.30 дин., а може се добити у књижари Свет. Б. Цвијановића. —

* Жарко М. Ружић, новинар, превео је са чешког језика расправу Јосифа Раушара „О српским занатлијама“. Књига ће бити готова за неколико дана. Поруџбине ваља слати преводиоцу. —

* У издању књижаре Мите Стајића изашла је нова књижица Мих. Сретеновића, учитеља: „Први српски устав, историјска слика у два чина“. Цена је 0.40 дин. —

* За Летописе Матице Српске примљени су ови рукописи: Цртежи, од Владоја С. Југовића; Иконија, драмски сценар непознатог писца; Гундулићева метрика, од проф. Ј. Живојновића. На оцену је дат рукопис „Писма са ближег истока“, од непознатог писца. —

* Жичка Пољопривредна Дружина изабрала је дан 14. марта, као дан Карађорђевог боја код Краљева, за Празник Дрвосађења. Сваке године тога дана садиће се повећи број воћака и украсних дрвета у Жичком срезу. Леп углед и за остала пољопривредна друштва и земљорадничке задруге. —

* Из „Новог Васпитача“ засебно је одштампан рад Таназија Костића, учитеља (Нови Сад), „Наша букварска библиографија“. Књига је у величини 8°, има 104 стране, а цена није означена. —

* Изашао је из штампе „Годишњак Берзе“. У њему су изнесени основни појмови о берзи и берзанском раду, преглед досадашњег пословања и многа потребна обавештења. Цена је 50 пара динарских. —

* Ђурђе Лазић, капетан II класе, превео је дело белгијских капетана Е. Толана и М. Ковца: „Помоћна књига за примену пољске фортификације“. — Књига ће изнети 7 штампаних табака средње осмине. Цена ће бити 2 динара. —

* Гојко Павловић, референт судства Дунавске Дивизијске Команде, написао је и дао у штампу: „Кратак упут за вршење претходне истраге у војсци“. Цена ће бити 1 динар, а претплата се прима до краја месеца маја.

* У Државној Штампарији одштампана је и већ послата у продају: „Хомерова Одисеја“. Превод је професора Т. Маретића, а издање је државно. Цена је 4 дин.

Милутин Јовановић: *Песме* (1899 * 1903). Београд, 1904. Штампарија Д. Димитријевића. — 8°, стр. 88. Цена 1.50 динара. —

Јесењи зраци. Написао Тих. Маринковић, учитељ. Београд, штампа С. Хоровица, 1904. — 8°, стр. 74. Цена 0.30 дин. —

Радикална странка у Србији. Социјално-политичко и философско излагање. Написао Evolutionist. Ним, Нова Трговачка Штампарија М. Карића, 1904. — В. 8°, стр. 63. Цена 0.80 п. дин. —

Песме и мисли. Адам. У Београду 1904. Штампарија Д. Димитријевића. — 8°, стр. 64. Цена 1 дин.

Школски рад. Вођен у... разред... школе... 190... 190... Приредио П. М. Љотић, школски надзорник. Срећко Јовичић књижар, издавач. У Београду, штампано у штампарији Д. Димитријевића, 1904. — 4°, стр. LII. Цена?

Петар Кочић: *С Планине и Исиод Планине*. Књига друга. Загреб, Српска Штампарија, 1904. — 8°, стр. 81. Цијена 1.30 круна.

Земљиште за средње и стручне школе. Написао Срећко А. Милетић, проф. I београдске гимназије. Трећа књига: *Европа*. У Београду, штампарија „Доситије Обрадовић“, 1904. — В. 8°, стр. 125. Цена 1.20 дин. —

Говор госпође Савке Д-р Ј. Суботића, држан у Сали Велике Школе 5. октобра 1903. године. Прво предавање Кола Српских Сестера. Прештампано из „Нове Искре“. Београд, штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1904. В. 8°, стр. 19.

Бор. Л. Ценић: *Зефири*. Лирске песме. 1891. до 1903. Београд, штампарија Т. К. Наумовића, 1904. — 8°, стр. 116. Цена 1 динар. —

Лена Степановић. *Песме*. Београд, штампарија „Доситије Обрадовић“, 1904. 8°, стр. 59. Цена 1 динар.

САДРЖАЈ:

Баба-Гаја, слика из Старе Србије, написао Зар. Р. Поповић (свршетак).

На Велику Суботу, песма Сокољанина.

„Пера Дружески“, слика из нашег друштвеног живота, од Ст. Сремца.

Шетао је друмом, песма Борскога.

Бледи помени, од Д-р Т. Р. Ђ.

Лазарица или Вој на Косову, од Ср. Ј. Стојковића.

Зид (А. Андрејева), с руског превео О.

Прометеј (из збирке Фантоми), песма Р. Ј. Одавића.

А. Н. Толстој о прогресу и науци, превео Д-р Вој. Ст. Поповић (свршетак).

Тропар (Јован Дамаскин), песма С.

Николо Паганини, од Драг. А. Мил.

Опшотај, песма Душана С. Ђукића.

Листићи: Амајлије (из туђег низа), превео О. — Изгубљени лек, од Данице Б. Илићеве. — Слено девојче (П. Ремер), с немачког превела А. — Милоска Венера (П. Ремер), с немачког превела А.

Уз наше слике.

Хроника (Разис, Библиографија).

СЛИКЕ: Севастијан, Митрополит Скопљански и егзарх Горње Мизије. — Продавачица. — Мржња. — На путу. — Николо Паганини. — Римски гроб. — Манастир Буково.